

SLOVAN

mesečnik za književnost,
• umetnost in prosveto •

X. - 1912. - 8.

S. MAGOČIČ 1900

ANTON AŠKERC.

ANTONU AŠKERCU.

† 10. JUNIJA 1912.

O moja Muza, skloni se do tal,
uberi v strunah močnih pesem žalno;
tja dahni jo nad groblje črno, daljno,
kjer zopet mož je v jamo tesno pal...

Mogočna smrt!... Le tebi se je vdal,
ko že izpil do dna je čašo kalno...
V življenju sosed z roko je brutalno
mu glavo z vencem trnjevim obdal...

V njem pesem iz moči se je rodila
in kakor roža iz krvi je vzklila,
žareč sijajno v jasno dalj nebá!

In danes v boli krvavi obzorje,
v akordu žalnem pošumeva morje,
vzdrhtela bratom je globél srca...

A. AŠKERC.

Nismo postavili znaka smrti pred Aškerčevo ime.

Ne moremo si misliti Aškerca in smrti obenem. Zakaj Aškerc je bil življenje.

Tudi njegova smrt je bila življenje: Duhovi so se zganili in se borili ob njegovem grobu.

Ne bomo pisali nekrologa, ki v svečanih be-

sedah budi razpoloženja. Razpoloženje je davno zbudil že Aškerc sam.

O možu, ki je bil posebljena ideja, je treba brž in ozbiljno zastaviti misel. O možu, ki mu je življenje in delo bilo tako polno, je treba pred vsem zbirati gradivo.

Nekoliko gradiva prinaša evo tudi „Slovan“.

ANTON AŠKERC,

V ZRCALU ZASEBNIH PISEM.

Pred štirimi leti sem na tem mestu opisoval svoje „posete pri Gregorčiču“, danes pa mi je, na željo sedanjega urednika dra. Fr. llešiča govoriti o nedavno (10./VI. t. l.) umrlem pesniku-velikanu: **Anton Aškercu**, ki sem se z njim bil osebno seznanil blizu leto dni pozneje, kakor z našim „planinskim slavcem“ v Rihembergu, in sicer še na bolj čuden način, negoli z Gregorčičem.

Dne 20. oktobra l. 1882. sem na svojem ljudolovskem romanju križem domovine prispel iz Rajhenburga preko Koprivnice v skromni trg: Podsreda. Vpračal sem takoj v prvi hiši nad strmim klancem na desno, kje je župnišče; stopil je pred mene krepak, čokatostasen duhovnik nekam bolj bledih lic ter me sprejel kaj originalno: „O, dobro došel — Prostoslav Kretanov!“ — jaz sem pa ubogi tukajšnji kaplan, kakoršnih je več „križem domovine!“

Na moje vprašanje, po čem da me je spoznal, mi odgovori: „Po Vaši torbi in mareli ter po — Vaših listkih v Slov. Narodu.“

Na to me povabi v skromno svojo (pritično) sobico, prinese iz kleti liter vina ter trči z menoj. Moral sem mu pripovedovati, kod sem hodil in s kom sem se seznanil širom domovine. Ko sem mu povedal, da sem bil prejšnje leto, dne 16. de-

Na ljudskolovskem potovanju, ki sem ga bil nastopil začetkom meseca oktobra l. 1881., sem si prizadeval, se seznaniti z najraznovrstnejšimi sloji našega naroda. V ta namen sem se lotil dela od — zgoraj navzdol! Prišedši prvič v kak dotlej neznan mi kraj na kmetih, sem se šel najpoprej predstavljati dotičnemu župniku in njegovemu pomočniku, kaplanu, potem pa učitelju ter drugim dostojanstvenikom kraja; ko so me ostali, — „priprosti ljudje“ videli v družbi navedenih odličnjakov, so se mi približevali z nekakšnim spoštovanjem kar sami, češ, s takimi veljaki občuje, mora biti že — n e k d o !

Bili so takrat lepi časi, ko v Slovincih še ni razsajal toli ljuti, bratomorni prepir med takoimenovanimi „liberalci“ in „klerikalci“, kakor dan današnji!

V tistih patrijarhalnih dneh sem postal v kratkem, zanimiv, — obče znan človek, — ki se je vsakdor ž

cembra v Rihembergu v posetih pri Gregorčiču in da sem potem, letos bil še dvakrat njegov gost na Gradišču, kjer zdaj službuje, in sicer sredi junija in zdaj pred desetimi dnevi s svojo ženo Lucinko —, potem pa, da sem meseca julija istega leta obiskal njegov rojstni dom na Vrsnem pod sivim Krnom — je planil kaplan vznesen po konci ter vzkliknil: „Bog ga živi — pevca filozofske pesmi: „Človeka nikar!“

Na to je postal bledolični svečenik nekam zamišljen ter me je v vidni zadregi pozval: „No, če ste že „planinskega slavca“ goriškega ujeli v svoje ljudolovske mreže, pa še mene štajerskega — „škorca“ zapišite med svoje kletkarje!“

Pri tem je nekako pomenljivo poškilil z levim očesom ter podpisal dotično oglasilo: Anton Aškerc s krepko zaokroženo kljuko na koncu.

Po sklenjeni pogodbi me je vprašal Aškerc, kam da sem namenjen, ter me priporočil svojemu sosednjemu tovarišu: Pavlu Rathu v Kozjem.

„Torej sréčno do — svidenja!“ s temi besedami me je nato lakonično odslovil prej zgovorni kaplan ter zaklenil za menoj svoja vrata.

V Kozjem me je, po Aškercu priporočenega — „ljudolovca“, prej imenovani kaplan radostno sprejel ter brez vsega obojavljanja podpisal tudi

njim hotel seznaniti in spoprijateljiti. In ko sem potem, koncem meseca januarja l. 1882., svoje „potovanje križem domovine“ še začel opisovati v listku najstarejšega dnevnika, se je moje psevdonimno ime razglasilo čez hribe in doline vsega slovenskega ozemlja. Z navedenimi potopisi sem hotel oblažiti koristolovno svoje kruhoborstvo ter spraviti v sklad prozaične „službene dolžnosti“ z vzvišenejšim poslanstvom, povzdigaje se nad vsakdanje pozemeljske brige v plemenitnejše višave človeškega poklica, v smislu Horacijeva naročila: utile dulci!

In baš s to dvostrono svojo delavnostjo sem se prikupil ljudem, ki so me večinoma vsi radi imeli in so se mojega prihoda povsod razveselili. Dogodilo se mi je često, da so me povsem nepoznani ljudje že od daleč pozdravljali: „O, zdravo, Prostoslave! Živio Kretanov! Dobro došel!“ V nekaterih krajih je moj nepričakovani prihod vzbudil občno

on zavarovalno pogodbo; po dovršenem (službenem) opravku pa me je povabil, da se vrnem nazaj v Podsredo, ž njim v posete k tovarišu Aškercu.

Da sem se dve uri po mojem odhodu v družbi kozjanskega kaplana vnovič vrnil k njemu v goste, temu se Aškerc ni nič čudil, pač pa je ves vzradoščen vzkliknil: „Ha, ha, saj sem vedel, da Vas prijatelj Pavel privede nazaj!“, nato pa je odhitel v klet po liter vina.

V tem je kaplan Rath izvlekel mizni predal ter privlekel na dan celo rokohvat papirjev, popisanih s kratkovrstnimi verzi, s podpisom „Nenad“, ki so bili nedolgo na to natisnjeni v „Ljublj. Zvonu“ . . .

Aškerc, zagledavši prijatelja Pavla z njegovimi rokopiši v roki, ga je zavrnil napol nejevoljen, napol pa se favnično smehljajoč:

„E, pusti tiste čečkarije!“, kar je tega še bolj razvnelo; ves vznesen je zagrabil čašo ter vzkliknil: „Bog živi našega — Gorazda!“

In takó sem se jaz tisti dan osebno seznanil z drugim takrat živečim našim najznatnejšim pesnikom!

Razvila se je po tisti napitnici kaj živahna debata o raznih sodobnih naših pesnikih, imenoma o Gregorčiču, o „Krilanu“, „—b—“ in last not least — o „Gorazdu“. Naposled je Aškerc naročil pri gostilničarju Škrbcu voziček z lahkonogim belcem, ki nas je vse tri odpeljal v Kozje. Ondi smo v slovenski gostilni Ljubljančana Trčka prebili vesele tri ure, med popevanjem in sviranjem na gosli, v čemer je bil Pavel Rath pravi virtuozi. Ob enajstih ponoči se je naš „Gorazd“ s svojim belcem vrnil domov v Podsredo, kličeč nama še z odhajajočega koleslja: „Na svidenje pojutrišnjem v — Zágorju!“

In zares smo se označeni dan zopet vsi trije sešli pri oni sloveči romarski cerkvi na „patronciniju“, kjer smo bili prav židane volje na

senzacijo, da so ljudje kar ostavili delo, kakor n. pr. v Komnu na Krasu, kjer je pokojni notar Kavčič o mojem prihodu vselej naročil svojemu solicatorju: „Miroslave! popoldne zaprite pisarno ter pridite k nam na črno kavo, da počastimo prijatelja Prostoslava!“ Takisto so se zbirali takrat okrog mene znanci in prijatelji po večerih tudi drugod! Tega pa ne pripovedujem, da bi se b a h a l, marveč le v dokaz, da sem bil jaz tiste dni nekakšen živ telefon, ki sem prenašal pozdrave, in novice od kraja v kraj ter posredoval pri zблиževanju sorodnih si duhov širom domovine, da bi ne samevali in hiral vsak v svojem samotnem kotu. Zlasti sem se trudil, da bi bil napeljal nekakšno duševno vez med našimi literati: pesniki in pisatelji, v prvi vrsti med dvema našima najodličnejšima ljubljencema pesniških Modric: Gregorčičem in Aškercem, ki sta se takrat še skrivala pod psevdonymi: „X“ in „Gorazd“ . . .

domu gostoljubnega ondotnega župnika: Blaža Cilenška, jovijalnega brata bivšega gimn. profesorja: Martina Cilenška v Ptuju.

Ločili smo se ondi v večernem somraku in se razšli na različne strani: Aškerc in Rath sta se odpeljala mimo slikovitega Pilštajna vsak na svoj dom, jaz pa sem krenil peš proti severozapadu skozi Št. Vid na svetlo Planino, od koder sem drugo jutro odšel v širni svet . . .

Od tistihmal sem večkrat posetil „dičnega našega Gorazda“ na različnih postajah njegovega kaplanovanja. Dvakrat sem ga dobil še v Pod-sredi. Ko sem bil v tretje ondi, je bil Aškerc — provizor, t. j. začasen upravitelj župnije, pomočnik pa mu je bil kaplan Nachtigall, ki je potem bil župnik v Podgorju tam doli v „tužni Istri“ . . . Ker ni imel kuharice, me je spremil pesnik za obed in večerjo v Škrbčevo gostilno, za prenočišče pa mi je dal postlati v župnišču v neki veliki, prazni sobi ob visokem kupu jabolk na žimnati matraci kar na tleh . . .

Drugo jutro me je spremil pesnik-svečenik daleč gor na hrib, kjer se je na razkrižju ceste v Koprivnico—Sevnico ob Savi poslovil od mene z naslednjimi besedami: „Torej, Prostoslave! Srečno potuj, pa kaj piši! . . . Ko se zopet snideva, zalijeva pobratinstvo s čašo dobrega vina, pa — kje drugod!“

In vrnil se je naglih korakov po hribu navzdol v skromno svoje kaplanišče, nasproti ominoznemu „prangerju“, t. j. kamenita štirivoglata soha, ki so jo tiste dni Podsredčanom v noči bili ukradli Šentpetrčani pod Sv. Gorami, češ, da postane po tem znamenju njihova vas — trg, kar so pa Podsredčani preprečili s tem, da so tisti „pranger“ zopet pripeljali nazaj ter ga vnovič z vso slovesnostjo postavili na prejšnje mesto. Tisti junaški čin Podsredčanov je naš Gorazd takrat ovekovečil v šaljivi baladi, ki je bila natisnjena v „Slov. Narodu“.

Prihodnjič sem Aškercu naletel kot drugega kaplana v Šmarju pri Jelšah, kjer sva takrat potrdila, odnosno „ponovila — ljubezen staro bratovsko“ s „kupicoj“ rujnega Sladkogorčana tam doli pri „Ciganskem krčmarju“ na razpotju v sloviti trg Lemberg, v Rogaško Slatino in Pristavo pred Podčetrtkom . . .

Potem sem dobil našega pesnika v duhovniški halji kot kaplana pri Sv. Lovrencu v Slov. Gorica h (v Juršincih), nadalje v Vitanju pod Pohorjem, in čez nekaj časa zopet kot upravitelja (domače svoje) župnije v Št. Marjeti pri Rimskih Toplicah.

Potem zopet so ga poslali za kaplana v trg Mozirje v slikoviti Savinjski Dolini, odkoder so ga prestavili v zameno s kaplanom Mešičkom naposled v Škale nad Velenjem v tihotni Šaleški Dolini...

In od ondod je naš Aškerc potem šel v zaprošeni — pokoj ter se preselil v Ljubljano,

kjer mu je mestni magistrat, na predlog takratnega župana Ivana Hribarja podelil nalašč zanj ustanovljeno službo „mestnega arhivarja“, ki jo je ovekovečeni pesnik opravljaval večje in vestno od 15. avgusta l. 1898. do par dni pred svojo toli naglo in nepričakovano smrtjo dne 10. junija 1912. (Dalje prihod.)

PAVEL LUDOVIKOV:

ŽALOSTNI VEČERI.

V daljavi svirala je godba k plesu.
Brez pesmi v srcu, brez boga, brez vere,
tako sem šel v te žalostne večere,
bolan na duši, truden na telesu.

Na dnu morja so zvezde samovale
s popačenimi, dolgimi obrazi.
In pekli so nevspehi in porazi
in drobne želje, ki so še ostale.

Na dnu srca je bilo polno gneva
in žalosti, mogoče i zavisti — —
Nenadoma sem šel. Tako gre tisti,
ki raje v noč gre, kot da čaka dneva.

* * *

In srečal sem jih, ki so se smejali
s prešernim glasom in prešerno gesto;
hodili roko v roki so z nevesto,
zato ker so se sami hoje bali.

In blede brate srečal sem obupa.
Visela jim je kletev na čeljusti,
pa rajali so, vsi nadležni, pusti,
ker jim je bilo srce polno strupa.

To moje duše večna je postava,
sodruge nesoglasja in nemira.
Le naj v daljavi godba k plesu svira.
Samota moje bo veselje in zabava.

In vsi, in vsi so mi prišli nasproti:
pijani, trezni, radostni, potrti,
že od začetka posvečeni smrti,
vsi silno bedni na tej bedni poti.

In srečal sem vse vrste in vse sloje.
V daljavi svirala je godba k plesu,
v mladosti bilo je in prav o Kresu
in plapolalo je spoznanje moje.

* * *

In vedel sem, da vedno sam ostanem,
preklinjajoča pesem, vedno ena,
iz smeha in iz plača porojena
v palačah, kajžah, ječah in na planem.

In vedel sem, da ni tod zadoščenja.
Zaman se v srcu maščevalnost zbira,
zaman z življenjem duša se prepira, —
vse enkrat mah zaraste pozabljenja.

Enako. Pa naj popane triumfira.
Jaz pojdem v svoje nočno domovanje,
da čujem želj nespolnjenih ječanje
in tarnanje veselja, ki umira.

T. RAKOVČAN:

MODERNA PLANINSKA...

Čez širni svet
pogled moj gre
tja daleč prek dolin —
v očeh pogum
in ogenj v njih
ko v solncu vrh planin.

In z vetrom skuša
moj se žvižg,
z viharjem votel glas —
oj ljubica
kje si, kje si,
da b' te prijel čez pas.

NAVODNICE.

Zopet pesnik? Čemu se pač čudite! Saj je teh ljudi dandanes največ, igrajo že tudi najneznatnejše vloge! Ali nas ne pogleda vsak drugi s sanjarskimi, na pol zaprtimi očmi? Ali ni pomaknjeno njih pokrivalo za cel decimeter bolj nazaj kakor pri nas navadnih ljudeh? In njih kodri se zibljejo v lahnem dihu vetrca, njih duša plava...; včasih zadenejo čisto nepričakovano ob mimoidoče, ali pa se spotaknejo in — toda, kdo bi jim pač to štel v zlo? V globokih mislih so, v še globočjih nego oni vodnjak v „Čudni povesti“, v še bolj čudovitih; dihalo eksotični vzduh v sveti ekstazi. — Pa da niso to pesniki! Pa da jih mi ne potrebujemo! O, vi! — Brezčutneži, nič vam ni sveto, vsako navdušenje pesnikovo brez učinka, njegove solze, njegovi vzdihli brezuspešni... Trši ste ko kamen. Prav imajo, da vas bičajo, da zahtevajo svetih pravic v človeški družbi, da...

Podvsegorski je bil pesnik. Bil je eden izmed „izvoljenih“. Čutil je to. Bil je skrajni pesimist. Kako bi pa tudi ne bil! Lepo vas prosim! Premozgal je propalost človeškega rodu do skrajnega kotička, poznal je vse neizmerno brezumno pregreh in nepopoljšljivih hudobij, videl bodočnost s svojimi duševnimi očmi pusto in prazno, in to ga je silno bolelo. Prvo spoznanje je vplivalo nanj grozovito. Bali so se za njegov obstanek. No, njegova krepka narava je (da govorim kot zdravnik) zmagala. Ostala pa je vendarle neka mračna senca v njegovi duši — zli pesimizem. Izogibal se je ljudi, postal je nezaupen. Videl je na vsakomer polno grdi, smrdljivih gob, okužujoč dihi itd. On pa je hrepenel po solčnojasni luči idealov; zaklel se je, vse svoje življenje se boriti zanje.

Nedavno je bil, seveda prisiljen, v neki družbi. Zasukal je pogovor od vsakdanjih stvari na vzvišenejši predmet — na značajnost.

„Da, moji ljubi, značaj, značaj! To je dika in ponos!“

„No, no, kaj značaj!“ so ga zavrnil. „Ali ti ni znano, kdo pa je še značajen?“

„No?“

„Ogenj...“

„Kaj?! Podkrepi to, dokaži to!“

„Ej, vroč je vedno. Le pristavi prst in videli bomo...“

„Ne, ne in ne!“ In Podvsegorski je navel dolgo, pretresujočo definicijo.

„Problematično, problematično...“

Ni mu dalo več prestajati, Hotel je sicer še nekaj odgovoriti, ker pa ni našel rime (ljubil je namreč rimano prozo), je odhitel kar tako. V svetem ognju je sédel za mizo, razgrnil pergament in ovekovečil dolgo satiro, broječo 333 verzov. Kako jih je dal! Kri se mu je ohladila. Kako veličastno so zveneli zadnji verzi:

In vi lažnivi vsi preroki,
v prepad izginite globoki...!

Pomirjen je legel v postelj. Toda ni se mu hotelo zaspiti. Zdaj je čul rezko glodanje črvo v preperem lesu (saj veste: „Nikdār ni sreča pevcu mila — živi, vmrje brez d'narja...“), zdaj so mu zveneli zadnji, doneči verzi njegove satire v uho... „In vi, lažnivi vsi...“ Postal je hipoma zopet nemiren. Da, nečesa je nedostajalo. Njegov čut mu pravi tako! Deklamoval si je še enkrat svoj produkt svečano, polglasno... Ne, vsi verzi so čisti, krepki, polnodoneči — vse podobe slikovite, iz življenja vzete... „Aha, že imam! Saj sem vedel, da nekaj ni v redu... Navodnice sem pozabil koncem zadnjega verza...!“

Skočil je pesnik izpod gorke odeje (da, tu gre za pravico in resnico), hitel kakor v sladki omotici k svoji pisalni mizi, zadel nemilo ob lahno stojalo, na katerem je počival njegov doprsni kip (dal si ga je nedavno za zadnji denar uliti iz gipsa), in delo slavnega domačega umetnika se je izpremenilo v prah in črepinje...

„Oh.“

Hitel je dalje. Nova nesreča. Umivalnik je stal tako neprilčno, da je moral zadeti vanj vsak še tako trezni človek.

Z drhtečo roko prižge Podvsegorski svetilko.

„Tako! V prepad izginite globoki!“

A izginile so njegove črke mesto njih v prepad globoki. Od navdušenja in svojega pevskega ognja se je tako zelo tresel, da je prevr-

nil tintnik pri hvalevrednem poizkusu, ga zamašiti, in črna lava je pokrila njegove verze... Nikjer jih ni, mesto njih — črno morje.. potop...

„Da, da, pevski trud,“ je vzdihnil Podvsegorski in povetil glavo. „Sicer pa mora biti človek neizprosni, natančni, trdi, jeklen...! In če gre tudi samo za navodnice!...“

KARLOVA CERKEV NA DUNAJU.

HEKTOR IN ZAGONETNA GOSPODIČNA.

(HUMORESKA).

(Konec).

III.

Ves nezadovoljen in mrk se je vrnil koncipist Rodej s sestanka in se zaklenil v sobo, potem pa pričel hoditi iz kota v kot tako naglo in nemirno, da se je Hektor nekako boječe splazil pod mizo in zdajpazdaj zganil z uhlji, kakor da razume gospodarjevo razburjenost. In tudi koncipistu Rodeju se je zdelo, da se pes popolnoma zaveda svojega greha in pričakuje vsak hip, da seže koncipist Rodej tja na omaro, kjer je ležal pasji bič, a tisti večer se kar ni mogel odločiti, da bi ga pretepel, kakor je sklenil med potjo.

Sicer mu je bilo vedno težko, če je moral seči po biču, kajti Hektor je pod udarci zacvilil zelo redkokdaj in ravno ta vdanost je ganila koncipista Rodeja tako, da ga je po prestani kazni vedno prijateljsko pobožal. Toda tisti dan se je odločil, da ga kaznuje kakor še nikoli, kajti ravno Hektorjevi razposajenosti je pripisoval vzrok njenega nenadnega odhoda. Saj je bila poprej vendar tako ljubezniva, a ko se je vzpel po njej Hektor in zarenčal, kakor da jo vsak hip popade, se je poslovila tako naglo, da je bil koncipist o njeni užaljenosti popolnoma prepričan. Saj je povedala takoj, da se ji psi gnusijo, kaj šele da bi se vzpenjali po njej ali lajali v njen rožni obrazek.

Srdito je že pogledoval koncipist Rodej na Hektorja, ki se je skrival pred njegovimi jeznimi pogledi pod mizo, nato pa segel po biču in stisnil ustnice, da je zbežal Hektor izpod mize tja v najtemnejši kot, kjer se je prihulil k tlom in čakal vdano, kdaj udari po njem gospodarjev bič.

„Sem!“ je siknil koncipist Rodej in pokazal z bičem k svojim nogam in Hektor se je počasi približal. Rep je stisnil med noge, glavo pa je tiščal čisto k tlom, le svoje rjave oči je upiral navzgor v gospodarjev obraz, kakor da se čuti nedolžnega. In tudi koncipistu Rodeju se je

zdelo, da bi mu Hektor rad nekaj oporekal, dasi se je popolnoma vdano pripravil na svojo kazen, a ko se je spomnil Adelinega prestrašenega krika, je zatrl v sebi vsak pomislek in je trikrat neusmiljeno udaril po Hektorjevem hrbtišču. Tretji udarec ga je zadel tudi nekoliko na glavo in takrat se je preobrnil na levo stran ter zakril s prednjimi nogami, kakor da prosi, naj preneha, obenem pa zacvilil tako bolestno, da je koncipist Rodej takoj povsobil bič in za korak odstopil. Hektor je ležal še vedno na tleh, nekako mrko in očitajoče so bile uprte njegove oči v koncipista Rodeja, potem pa je naenkrat vstal in prijazno pomahal z repom. Koncipist Rodej se mu je približal in ga pobožal, nakar se mu je vzpel Hektor na kolena in zalajal komaj slišno, kajti glasnega lajanja v sobi ga je koncipist Rodej že davno odvadil. Potem mu je pokazal z roko pod mizo in Hektor je ubogal takoj, tam pa je sedel tako, da je lahko videl vsako gospodarjevo kretnjo.

Toda tisti večer koncipist Rodej ni mogel ostate doma. Izročil je Hektorja gospodinji, sam pa je odšel in se vrnil precej pozno.

Drugi dan je prejel drobno višnjevo pismo:

Dragi gospod Rodej!

Da sem zlobna, bi razrušila davno z eno samo besedo vse vaše upe, ampak čemu bi Vam pošiljala v goste žalost in razočaranje, s katerim pa se boste morali nekoč vendar pobratiti, kajti prej ali slej se gotovo zgodi, da me boste razumeli. Igra, ki jo igrava midva, je dvojnega značaja: smešna in žalostna. Dobro je vendar pri vsej stvari še to, da je samo igra, dasi jo hočete Vi na vsak način pretvoriti v resnico, kar pa si tudi gotovo premislite, ko spoznate, da sem Vam bila dobra in naklonjena skoro preveč — le iz usmiljenja. Vsaka druga na mojem mestu bi Vas ali vz-

ljubila ali Vas popolnoma odklonila, česar pa jaz nisem storila, ker sem za prvo preznačajna, za drugo preusmiljena. Ali me razumete? Morda še ne, toda pravega vzroka moje zagnanosti Vam ne povem jaz, ker tudi igre nisem pričela jaz, temveč Vaš hudomušni in šegavi prijatelj, ki naju je seznanil na tisti veselici.

Sestanka se zdaj ne udeležim več, ker se Vas skoro bojim! Za zadnjo srečno rešitev Hektorja prav iskreno zahvaljujem, kajti ne vem, kako bi drugače našla vzrok, da bi tako hitro odbežala. Pozdravite ga!

Adela.

Ko je prebral koncipist Rodej to pismo, je zaklel tako nekrščansko, kakor že dolgo ne. Zaveš, da se Adela iz vsega samo norčuje, ga je pekla bolj od misli, da si je nikoli ne pridobi, in poleg tega se je čutil tako osramočenega in ponižanega, da bi je najraje ne srečal nikoli več. Prisegel si je, da zamori vsako misel, ki bi ga spominjala nje kakorkoli, da jo pozabi popolnoma in prične živeti zopet staro mirno življenje.

Škrtal je z zobmi in mečkal njeno pismo med prsti, da ga je Hektor začudeno pogledaval, v duši pa mu je kipelo vse nekaj drugega nego ljubezen in ko je pomislil na trenotek, da jo morda kmalu sreča kje na cesti, mu je vzkipelo v srcu nekaj kakor maščevanje, dasi v tisti razburjenosti ni mogel pravzaprav mirno slediti niti ene svojih nešteti misli. Vsa njegova čuvstva so bila tako zmedena in brez cilja, kakor da sta jih vrgla v njegovo dušo isti trenotek ranjena ljubezen in želja po maščevanju, le tega se je zavedal popolnoma jasno, da ni v njej niti diha plemenitosti, da so vse tiste lepe besede laž in prevara in ona sama vsa zvita in zlobna.

Šele proti mraku je pričel premišljevat bolj mirno vse od začetka do konca. Najprej je razmišljal, zakaj bi bilo vse le igra, smešna in žalostna, kakor je dejala sama v pismu. Ali dognati ni mogel ničesar, dasi se je trudil na vso moč, da bi zasledil vsaj en značilen moment, ki bi odgovarjal njeni trditvi. In da je pričel to igro njegov prijatelj, ko ju je seznanil? — In koncipist Rodej si je zopet belil glavo, v kaki zvezi naj bi bila Adela z njegovim prijateljem, ki pravzaprav ni njegov prijatelj, ampak samo znanec. Če se morda ljubita? — Pa on je vendar oženjen in kakor zatrjuje, srečen s svojo mlado soprogo kakor malokdo. Potem je iskal vzroka v njej, pa zopet ni dognal ničesar, kajti

Adelini starši in vse druge njene domače razmere so mu bile popolnoma neznane. Poznal jo je samo s tistega veseličnega večera in nič več.

Tako mu ni preostalo naposled nič drugega, nego da se je vdal v njeno čudno zagnanost in prepustil srečnemu slučaju razrešitev te zamotane uganke. Parkrat je sicer še pomislil, da bi se napotil k dotičnemu prijatelju, ki ga je ž njo seznanil, pa je opustil naposled tudi to, ker se je zbal, da se ne osmeši še pri njem in bi se mogoče vsa stvar še zvedela in razširila med ljudmi.

Kakor prejšnje dni je pričel zopet mirno pohajati v urad, popoldne na izprehod s svojim Hektorjem, katerega je vzljubil zdaj tem bolj, na Adelo pa je mislil nerad in tako je upal, da jo sčasoma popolnoma pozabi. Njeno pismo je sicer še vedno ležalo v njegovi miznici in tudi se je še parkrat zgodilo, da ga je prebral in o vsej stvari nekoliko pomislil, pa priznal si je naposled že čestokrat, da tako zlobna mogoče vendar ni bila, saj drugače bi ne govorila tako lepo o usmiljenju, dokler niso prišle nadenj skrbi zaradi Hektorja, ki se mu je zadnji čas čudno izneveril. Poprej se ni zgodilo nikoli, da bi ga ne čakal doma pred njegovo sobo ali vsaj kje na stopnicah, zdaj pa ga ni bilo nikdar in vračal se je domov šele z nočjo. Koncipist Rodej se ni mogel načuditi tej njegovi izpremembi in ga je izkušal na vse načine pridobiti zopet popolnoma zase, pa se mu ni posrečilo. Če ga je zjutraj, ko je odhajal, izročil gospodinji, da ga je popoldne lahko vzel s seboj na izprehod, mu je izkušal uiti, ko sta prišla komaj na ulico. In čim bolj sta se oddaljevala iz mesta, tem bolj je silil nazaj, kar je bilo koncipistu Rodeju povsem nerazumljivo. Naposled pa se mu je porodila srečna misel, kako bi uganil vzrok njegovega potepuštva.

Ko se je vrnil popoldne iz urada, je Hektor že nemirno praskal po vratih, toda koncipist Rodej je prinesel s seboj tistikrat verižico in jo pripel na Hektorjev usnjeni zavratnik. Malce začudeno in nemirno je sicer opazoval Hektor to gospodarjevo početje, naposled pa se je vdal in odstopical s koncipistom nizdol po stopnicah. Ko sta prišla na ulico, je koncipist Rodej nekoliko postal, Hektor pa je takoj zavil na levo in koncipist je odkorakal za njim kakor za vodnikom. Ko sta prišla že v predmestje, je krenil Hektor v neko stransko ulico, po kateri je hodil nekdanj koncipist Rodej v log, kamor zaradi neljubih spominov na tisti sestanek z Adelo ni več zahajal. In tudi tistikrat je postal, Hektor pa je silil

dalje in naposled se je vdal tudi koncipist Rodej in ga sledil z nezadovoljnim obrazom. Kajti spomnil se je zopet, kako poln hrepenenja je stopal takrat med tistimi nizkimi predmestnimi hišami proti logu, kamor pa si zdaj skoro ni upal: čutil je, da bi ga vsak malenkostni grm spominjal nje, ki je še ni popolnoma pozabil, dasi je njena slika v njegovi duši res že precej obledela.

Parkrat je nategnil vrvico, ali Hektor se je samo ozrl, potem pa je hitel dalje, da ga je moral koncipist Rodej s silo zadrževati. Srce mu je pričelo utripati nekako nemirno, kajti tam v dalji sta že ponosno strmeli pod nebo tisti dve brezi in tudi ob poti je že raslo tupatam kako grmičevje.

„Hektor, nazaj!“ je zapovedal osorno, kajti zdelo se mu je nesmiselno, da bi blodil še dalje za psom, ki se spominja najbrže samo nekdanjih njunih izprehodov, a takoj nato se mu je zazdelo vendar čudno, zakaj bi tako dobro pomnil ravno to pot. In tudi Hektor se ni zmešnil mnogo za njegov ukaz, samo malce je stresel z uhlji, potem pa zopet sklonil glavo k tlu, kakor da se boji zgrešiti kak sled, in je silil dalje, da je odšel naposled za njim tudi koncipist Rodej.

Ko sta prišla do brez, kjer se je cepila pot na dve strani, pa Hektor ni zavil ob potoku, kjer se je navadno nekaj izprehajal koncipist Rodej in doživel tudi tisti zagonetni sestanek z gospodično Adelo, ampak na levo čez travnik, kar se je zdelo koncipistu Rodeju zelo čudno. In čim bolj sta se oddaljevala od brez, tem hitreje je silil Hektor naprej, samo zdajpazdaj je visoko povzdignil glavo, pomahal z uhlji in tekel zopet dalje.

Tam sredi travnika je zapazil koncipist Rodej dvojico, ki je stopala tesno drug ob drugem, a obrazov ni mogel razločiti, ker je držala dama solčnik zelo nizko. Hotel je nazaj, da bi ju ne srečal, pa tisti hip se je vzpel Hektor visoko in zalajal, da se je razlegalo daleč po logu. Dama je dvignila svoj solčnik in je zamahnila z roko, takrat pa je začutil koncipist Rodej, kakor da mu je zastala kri po vsih žilah, in sam ni vedel, kdaj in kako je izpustil verižico, da je Hektor svobodno odhitel po stezi naprej. Koncipist Rodej je gledal za njim in je imel vendar še toliko mirne zavesti, da ga je poklical z glasnim žviž-

gom, ker se je zbal, da bi bil mogoče Adelo popadel. Toda Hektor je skakljal okrog mlade dvojice, se vzpenjal po Adeli in mahal z repom, kakor da se poznata že od bogve kdaj. Adela pa je odpirala torbico in mu metala nekaj na tla, tudi njen spremljevalec je segel parkrat v žep, da je Hektor komaj sproti pojedel. Pri tem pa sta se bolj in bolj približevala koncipistu Rodeju, ki je stal in ni vedel, ali bi zbežal ali ju pozdravil, v srcu pa mu je kipelo vse od črnega srda, kajti sedaj je videl, da ga je varala Adela z drugim.

„Torej vi ste lastnik te ljubke živalce?“ ga je pozdravil njen spremljevalec, ki je bil visok in precej zagorele polti, kar je dajalo njegovemu lepemu obrazu nekako resen izraz. „Glejte, to je najin vsakdanji spremljevalec, kajti vsako popoldne prihajava tu sem na izprehod in Hektor — to ime mu je nadela moja soproga.“

Koncipist Rodej je razprl oči in usta in se je opotekel za dva koraka. Gospa Adela pa se je zasmejala, da so se ji zasvetili izpod drobnih rdečih ustnic beli zobje, potem pa se je obrnila proti koncipistu Rodeju in dejala resno:

„Tako sem ga krstila, ker je hotel tako tudi moj soprog!“

In zasmejal se je tudi gospod soprog, nato pa predstavil sebe in njo koncipistu Rodeju, ki je bil tako zmeden, da mu je popolnoma pozabil povedati svoje ime.

„Da, da, tudi jaz sem hotel tako, zakaj za tem imenom tiči neka čudna zgodba, ki bi vas morda zanimala. Glejte, letošnjo zimo je predstavil neki šegav gospod mojo soprogo nekemu koncipistu kot gospodično in gospod koncipist je šel na led. Zaljubil se je vanjo do duše, bral sem njegova pisma in spoznal, da je pošten in plemenit človek, le žalibog v zmoti, zato sem ga odškodoval za njegovo iskreno ljubezen s tem, da sem dovolil moji ženi na sestanek. Adela je šla in kakor mi je pripovedovala, se je nesrečni koncipist tako razburjal, da jo je naposled rešil samo njegov pes Hektor. Kako in zakaj, to vam je pa itak znano, kajne?“

Koncipist Rodej je gledal v tla in lice mu je gorelo, takrat pa je pristopil k njemu Adelin soprog in ga prijateljsko potrepal po rami:

„Saj ni toliko razločka med gospo in gospodično, gospod koncipist, ampak — značaj, prijatelj, značaj!“

SOLNOGRAD.

Natisnjeno z barvo tovarne
Oton Baer, Radebeul.

RADIVOJ PETERLIN:

IZ SOFIJE V RILSKI SAMOSTAN.

Navdušenja polni slovanski slavnostni dnevi so šli h koncu. Na vse strani so odvozili vlaki drage goste. Večina izmed njih se je peljala po najkrajši poti nazaj v domovino, mnogo jih je obiskalo Šipko in Plevno, nekaj se jih je odpravilo čez Plovdiv v Carigrad in le par duš nas je šlo na božjo pot v znameniti rilski samostan, ki leži daleč od železniške proge in vsakega prometa globoko v divji Rila-planini. Sicer pa smo se tudi mi vozili vso pot, izvzemši par strmih mest v gorah: do Kistendilja z vlakom, odtod pa v kočijah. Sploh tako razkošno in v tako imenitni družbi nisem jaz še nikdar potoval. Država je namreč dala na razpolago vsem udeležencem slovanskega shoda prosto vožnjo v prvem razredu po vseh železnicah bolgarskega carstva. Kar se tiče sopotnikov, sem jih par že

prej poznal, z drugimi pa sem se seznanil na kolodvoru. Naj vse po vrsti naštejemo; najprej profesorji: Florinskij kijevskega, Polivka in Kadlec češkega, Miletič (s soprogo) sofijskega vseučilišča, nato dva prof. gimn.: Rus Gecov in Bolgar Zografski, potem dva doktorja: prvi jezični Marjan Gluškevič, gališki rus, pesnik, sourednik „Prikarpatske Rusi“, drugi vsega zdravilstva Czerniawsky, Poljak iz Poznanji, dalje major bolgarske armade Štefan Krištofič Gajev in na vse zadnje kamniški Slovenec Petruška, vsi skupaj pa vrli slovanski romarji in pristrčni prijatelji prirode.

V torek 11. julija 1910. leta ob 8. zjutraj smo se odpeljali iz Sofije na jugozapadno stran. Drugi so se vsi vrnili iz samostana zopet v Sofijo in le jaz sem imel težko slovo od prekrasne

bolgarske stolice, ker moja pot je šla iz samostana čisto v druge kraje. Vlak se vzpenja v polkrogu vedno više v gore proti Vitošu in Ljulini-planini in kakih deset kilometrov poti moreš gledati kakor s ptičjega poleta vse mesto, ki se ti zdi čim dalje tem lepše, ki se ti z raznobarnimi strehami tako domače ljubko smeje v jutranjem solncu iz smaragdnazelene ravnine. Sploh se zvija vsa proga Sofija—Kistendil po deloma idilično, deloma romantično krasnih krajih in v tem oziru nima para v vsej Bolgariji. Pod vrhom Sv. Kralja se ustavi vlak v Knjaževu, moderno urejenih toplicah na vznožju Vitoša (2287 m), priljubljenem letovišču Sofijčanov. Cela truma vil te pozdravlja izmed zelenja dreves in trat. Ob 9. smo v Vladaji, na najvišjem mestu proge, 853 m nad morjem, odtam pa že čez par minut v dolini reke Strume (starodavni Strymon), po kateri se potem vozimo notri do Kistendilja. V Perniku so pod Ljulini-planino največji premogokopi Bolgarije. Pred nami stoji na pogled skromni, a zgodovinsko znameniti Perin-grad, ki ga je ob času ohridskega carstva hrabro branil Krakra-vojvoda. S šumom, hrumom in jekom se pretisnemo med navpičnimi skalami Perina in Golega Brda v ozko, čisto planinsko batanovsko dolinico in kmalu nato se ustavimo pred mestom Radomirovom na širokem, 600 m nad morjem ležečem Radomirskem Polju. Na postaji nas čaka vse polno ljudi z mestno deputacijo na čelu, ki nas želi videti. Pošljemo prof. Florinskega na peron, da sprejme „hljeb-sol“ in da se v našem imenu zahvali za sprejem. Ob mahanju rok, klobukov in solnčnikov in pri gromoglasnih klicih „ura“ se odpeljemo dalje.

Tu pusti železnica Strumo na desni strani pod gorami, gre čez polje v smeri k veliki vasi Izvoru in prekorači reko Blato, odtod se obrne na zapad in se pri Kališču zopet pridruži Strumi, ki je ne zapusti potem notri do Kistendilja. Prof. Miletič in Zografski nas opozarjata na prirodno lepe in zgodovinsko važne kraje. Tam ona vas pod Gologlavskim Slemenom, ki se modri izmed sadnega drevja, je Izvor. Tam je sprejelo bolgarsko plemstvo po brezslavni bitvi Mihaila Šišmana s Srbi pri Velbuždu (Kistendilju) 1330. leta srbskega kralja Štefana Uroša in mu oddalo ključke carstva. Na gori se beli samostan Sv. Demetra. Pri Kališču zlezemo v dolgo sotesko reke Strume, od tukaj in precej daleč za postajo Roždavico se vozimo po divjeromantičnih, čisto planinskih krajih. Zdi se vam večkrat, kakor da se peljete skozi Hudo Luknjo, seveda skozi silno dolgo. Globoko pod vami buči in razgraja in buta ob

skale in se peni reka Struma, nad vami pa se vzpenjajo v nebo navpične skale. Strmite in se čudite spretnosti inženirjev, ki so speljali progo po tako nedostopnih mestih. Pa je tudi precej dolgo trajalo, predno je bila proga gotova. Del od Sofije do Radomira (48 km) so otvorili prometu že 1897., del od Radomira do Kistendilja (53 km) pa šele 1909. leta. Mnogo, večkrat par sto metrov dolgih predorov je na tej progi. Samo med postajami Zemenom in Roždavico jih je sedem. Tu je soteska najožja, ker jo od ene strani stiska Milevska, od druge pa Konjavka Planina. Za četrtim ali petim predorom od Zemen se vidi na desni strani globoko v tesnici veliki slap Skakavica. Malo dalje je na gori stara cerkvena, zidana v spomin na zgoraj omenjeno nesrečno bratomorno bitev med Srbi in Bulgari (1330. l.) še pred prihodom Turkov v Evropo.

Tam, kjer se izliva vanjo reka Dragovištica, se Struma nekoliko pomiri in bližamo se po Kistendilskem Polju mestu, kamor se pripeljemo okoli ene ure popoldne. Pol Kistendilja nas čaka na kolodvoru. Godba igra „Bože carja hrani“ in „Šumi, Marica...“ Potem mogočni, neskončni: „Ura!“ Sprejem. Govori. Krasne bolgarske gospodične v lepi narodni noši nam pripno šopke na prsi in ob prisrčnem pozdravljanju množice se odpeljemo h kosilu v „oficirsko sobranje“. Vsa kistendilska elita je tukaj. Kosilo je prav izborno. Jed in pijača iz domačih pridelkov in bolgarske kuhinje: znamenita „kistendilska“ slivovica, konjavsko črno vino, turlü-güveč bolgarski, bolgarsko kislo mleko (na poseben način pripravljeno), kistendilske pečene slive z orehi i. t. d. Slivovica in črnina nam še bolj ogrejeta kri, njima pomore še vojaška godba, ki svira razne slovanske kitice, in navdušeni govori slede drug za drugim. Po kosilu si ogledamo mesto.

Kistendil, ali pravzaprav Küstendil ima prekrasno lego ob vznožju Osogovske Planine, kraj rodovitne ravnine in ves se topi v zelenju sadnih vrtov. Severni del z vojašnicami, šolami in drugimi javnimi poslopji je čisto evropski, južni z mnogimi vitkimi minareti pa iztočno-turški. Čeprav leži Kistendil 520 metrov nad morjem, šteje vendar okoli 15 tisoč prebivalcev. Temu je vzrok zdravo, planinsko, a vendar tudi pozimi milo podnebje; severnega vetra brani mesto Konjavka Planina. Še večjo bodočnost pa mu obljublajo njegove zdravilne žveplene kopeli. Vseh vrelcev v mestu je 36, ki imajo od 50° do 78° C gorkote. Največji daje 2000 litrov v minuti. Seveda so bile banje dozdej še čisto preproste, zdaj pa zida mesto veliko poslopje, kjer bo vse

po poslednjih zahtevah higijene urejeno. Kistendilska okolica je zibel bolgarske sadjereje in vsa ravnina ob reki Strumi, Dragovišnici in Sovolštici je en-ogromen, krasen, vesel vrt. Slave se kistendilske slive, iz katerih kuhajo izborno slivovko. V teh krajih sejejo tudi mnogo tobaka, ki ga izvažajo Bolgarija vsako leto za poldrugi milijon kron. Kar se v vsej tej prelepi krajini posebno prijetno dojmi človeka, so visoki, vitki, piramidalni topoli, ki tvorijo značilno posebnost Kistendilskega Polja in spominjajo občudovalca na ciprese v krajih ob Sredozemskem Morju. In po takih idilično lepih krajih smo se vozili ono popoldne prav do Dupnice.

Na pol poti se prepeljemo po starem, mo-gočno obokanem kamenitem Kadinem Mostu na levi breg zdaj čiste, smaragdno zelene Strume, ki se vali dalje proti jugu, proti Makedoniji, dočim drži naša pot na vzhod čez gorice in klance naravnost k vznožju Jelenjega Vrha (2731 m), enega iz velikanov Rile Planine. Lep razgled se nam nudi s teh klancev daleč naokrog. Najvišje vzgorje, kjer se spustimo potem kmalu v dolino reke Džerman, me spominja na Črnilec po poti iz Kamnika v Gornji Grad. V Dupnico se pripeljemo šele ob 9. zvečer. Čeprav je že precej temno, so ulice, po katerih se vozimo, polne naroda, ki nas navdušeno pozdravlja. Sredi mesta nas sprejme mestni svet s kmetom (županom) na čelu in nam reče „Dobrè došli!“ Godba igra rusko himno „Bože, carja hrani“ in bolgarsko „Šumi Marica“ in neskončni „Ura“ se razlega po mestu. Večerjamo v mestnem vrtu, ki se ves iskri v raznobarnih lampijončkih. Prav domače se čutimo med temi dobrimi Bolgari, ki nam strežejo s pravim slovanskim gostoljubjem. Tudi tukaj igra godba le slovanske motive. Kar nas pa še posebno očaruje, je harmonično lepo petje dupniškega pevskega društva „Rodni zvuci“ pod vodstvom gimn. učitelja Ivana Lozanova, gojenca petrogradskega konservatorija. Napitnica se vrsti za napitnico. Govore bolgarski, ruski, češki, poljski in slovenski. In čudno: slovenski jezik Bolgari najbolj razumejo, to so mi zatrjevali v Kistendilju in v Dupnici in povsod, kjerkoli sem govoril ž njimi slovenski.

Ob živahni besedi pri izborni kapljici nam čas neopazno beži in ko se razidemo, je že polnoč. Spim pri bogatem, inteligentnem Bolgaru Boboševskem. Njegove hčerke, prave Bolgarske lepoticice, mi prijazno postrežejo. Še celo uro se pogovarjamo pri čaju s starim Boboševskim, z njegovo hčerjo, gospo Lozanovo, ki govori tudi dobro ruski, in z Lozanovim o sofijskih slovanskih

dneh in njih vtisih. Umevno je, da čisla in ljubi večina razsodnih bolgarskih omikancev in ž njimi ves preprosti narod svoje osvoboditelje izpod turškega jarma, nesebične Ruse. S koliko vnemo, gorkoto govori stari Boboševski o velikem carju Osvoboditelju Aleksandru II., o generalu Stoljetovu, načelniku bolgarskih prostovoljcev, o Gurku, Skobeljevu in drugih junakih rusko-turške vojne! Drugo jutro mi dajo gospodične na pot cel kup raznih mrzlih jedil in steklenico izbornega vinskega žganja. Ena gospodična mi pripne tejo na prsi, a najmlajša hčerka njene starejše sestre, pravi angelček, mi da velik šopek vrtnih cvetlic. Tako otovorjen, zapustim gostoljubni krov, spremljan z željami srečne poti in hitre vrnitve. Pred glavno kavarno me drugi izletniki že čakajo in kmalu se odpeljemo dalje proti jugozapadu.

Mesto Dupnica ne leži na ravnem, ampak deloma v kotlovinu ob reki Džerman, deloma po pobočju gore, no ravno ta lega ji pridaje posebno ljubkost. Ulice v njej so pa radi tega krive in ozke, speljane bolj po potrebi in udobnosti, kakor pa radi lepote. Skoraj po vsaki ulici teče umetno napeljan potok, ki poji vodnjake in vodomete in oroša vrte. Malo ne pri vsaki kiši je tudi vrt s sadnim drevjem, s cvetličnjakom, z ljubko utico v senci vinske trte in s šumečo fontano sredi vrta. Življenje v tem mestu je gotovo še čisto patriarhalno, brez velikih teženj in razburjenja preteka v tišini. Semkaj ne seže šum in pisk tovaren in krik večno hrepeneče, nenasitljive tolpe in drdranje vlakov in težko naloženih vozov ga ne vznemirja. Po dnevu se shajajo v kavarnah možje in govore o politiki in o vremenu, doma pa slušajo mamice nedolžne spletke svojih sosed in so čisto srečne, če vedo zopet nekaj novega. V tihih večerih pa si šepetajo nemoteno na vrtil zaljubljeni Romei in Julije sladke besede in slavčki jim pojo o čisti nebeški ljubavi.

Vozimo se kraj Dupniškega Polja v podnožju zapadnih odrastkov Rile Planine. Ves čas imamo krasen razgled v mično dolino reke Džermana, kjer se menjajo žitne in turšične njive z vinogradi in tabačnimi nasadi. Čez poldrugo uro se zopet približamo k Strumi, ki zapuša kmalu nato pri Kočarinovu na poti v Makedonijo bolgarsko carstvo. V vasi Kočarinovo, 2 km od turške meje, se obrnemo na severovzhod v dolino reke Rile in se ustavimo v vasi Rila, kjer obedujemo. To je že planinska vas s planinsko okolico, kakor jo ima Stahovica nad Kamnikom. Tudi hiše me spominjajo na naše gorenjske. Spodnji del je navadno židan, vrhnji lesen s širokim, visečim in odprtih hodnikom, s katerega

vise tudi tukaj rdečecvetni nageljni. Od tod dalje se dolina vedno bolj in bolj oži, tako da se mora večkrat cesta pomakniti više nad razdivjano reko. Hodimo mnogo peš, ker pot je mestoma tako strma, da vlečejo konji celo prazne vozove z veliko težavo. Dolina ni preveč divja in oba njena sklonata od začetka do konca skoraj popolnoma pokrita z gostim gozdom; na desnem bregu (južnem pobočju) prevladuje listno drevje, stoletne bukve, hrasti, lipe, kljeni, breze, gabri, jeseni itd., na levem, severnem pobočju pa dvigajo svoje sulice brezštevne legije navadno od 40—60 metrov visokih smrek in jelk. Le parkrat se nam pokažejo iz stranskih dolin grozno razjedene stene in škrbine Poliča in drugih vrhov, ki nam pričajo o divjih lepotah Rile Planine.

Ob sedmih zvečer smo na vse zadnje pod visokimi stenami samostana. Pred vrati nas že čakajo menihi z igumanom na čelu v cerkveni obleki in z banderi in s petjem svetih pesem, ob zvonjenju z vsemi zvonovi nas peljejo v cerkev, da se poklonimo ostankom sv. Ivana Rilskega in da se zahvalimo za srečno končano pot. Iz cerkve nas povabi oče iguman (gvardijan) po stari iztočni šegi na čašo črne kave. Potem nam pokažejo naša stanovanja. Pripravili so nam carske sobe, prof. Florinskemu, najstarejšemu in najzaslužnejšemu iz vseh, pa so v znak spoštovanja dali na razpolago zdaj zgodovinsko celico velikega prosvetitelja Bolgarije, nekdanjega mnogoletnega igumana Neofita Rilskega.

Drugo jutro, po vsenočnem opraviilu (jutranjicah) in po zajtrku v skupni trapezi (obednici), si ogledamo samostan. Samostansko poslopje napravi na človeka, posebno z dvorišča s svojimi mnogoštevilnimi stebri in oboki veličasten vtis. Nepravilen štiriogelnik je, sredi katerega stoji cerkev in stolp. Tesnoba mesta ni dovolila, da bi zidali samostan kvadratno. Najstarejša stran, okoli 120 korakov dolga, je severna, ker le ta ni zgorela pri požaru 1833. l. V tem delu so največje sobe za goste. Nasprotno, južno krilo, kjer so zdaj carski prostori, je najlepše. Od zunanje strani je stena 30 m visoka. V pritličnih prostorih sta samostanska knjižnica in muzej, ki hranita mnogo starih, dragocenih rokopisov in listin, celo v srednjem veku pisanih. Najznamenitejša listina je „hrisovult“ (carski dekret, manifest) bolgarskega carja Ivana Šišmana iz 1378. l. 23. septembra, s katero so potrjene stare in dane nove pravice rilskem samostanu. Hrisovult je pisan na en meter dolgem in 40 cm širokem pergamentu. Zapadno krilo je najkrajše, vzhodno pa najdaljše, v teh dveh straneh sta tudi vhoda v samostan. Vzhodna vrata so samokovska,

zapadna pa dupniška. Cerkev je sezidana 1838 l. in posvečena Materi Božji. Stolp pa stoji že od 1332. l., kakor pravi srbski napis na vzdani skali: „Pri državje Gospodina previsokago Stepana Dušana kralja sezida sji pirg gospodin prosevast Hrel s trudom velikom in eksodom svetomu otcu Joanu Rilskomu i Materi Božii v l. 6840 (= 1332) gospodne“. Po bitvi pri Velbuždu (Kistendil) l. 1330., je bila namreč rilska oblast dalje časa pod srbsko vlastjo in nad njo je zapovedoval Hrel-vojvoda, ki je predelal ves samostan in sezidal ta stolp.*

Samostan stoji v oglu, ki ga tvorita reka Rila, tekoča pod samostanskimi stenami proti jugu, in potok Drušljavica, ki prihaja izpod senožetov Jeleninega Vrha mimo vzhodnih samostanskih sten in se izliva pod samostanom nedaleč od „postnice“ (podružnice) sv. Luke v Rilo. Osnovalec je ta radi svoje arhitekturne zunanosti, še bolj pa radi sijajne zgodovinske preteklosti največičastnejši samostan sveti Ivan Rilski, ki je živel ob času carja Borisa in umrl leta 946. v svoji votlini, eno uro dalje v gorah pri sedanji postnici sv. Ivana*, ležeči na prav romantičnem mestu. No, telo sv. Ivana Rilskega dolgo ni imelo pokoja: kmalu je bilo preneseno po zapovedi carja Petra v Sredec (Sofijo), kjer je ležalo do 1183., tedaj je oplnil mažarski kralj Bela III. Belgrad, Niš in Sredec in vzel tudi kosti sv. Ivana s seboj v Gran. Čez štiri leta so bile prenesene po prošnjih bizantijskega carja Izaka Angela nazaj v Sredec, čez sem let pa v Trnovo in so ostale tam do 1469. l. Ono leto so jih svečano prenesli semkaj v samostan, kjer so položene v posebni raki blizu glavnega altarja. Rilski samostan je bil ob času bolgarskega carstva, posebno pa še pod turškim jarmom ves čas središče bolgarske prosvete. Menihi so bili v mirnih urah narodni tolažilci in učitelji, ob času vstaj in vojn pa tudi njegovi vojvode. Tudi zdaj še je samostan radi svoje ugodne lege v gorah ob turški meji imenitna postojanka pri vseh nemirih v Makedoniji. Proiguman oče Paisij mi je sam govoril, da je v njem še vedno več vstaškega ognja, nego meniške vdanosti in potrpežljivosti. Koliko vstašev je že on cele tedne hranil in skrival cele tedne v okolici samostana! — Da je imel samostan pod turškim jarmom tudi mnogo težkih dni, si morete misliti. Parkrat so ga turški in arnavtski razbojniki oplenili in zažgali, pa vselej je vstal zopet z novo močjo iz razvalin. Zdaj je v samostanu okoli 50 menihov, no bili so časi, ko jih je bilo

* Vse te podatke sem vzel iz knjige prof. dr. Miletiča: „Spomen ot Rilskija manastir“. Sofija 1902.

nad 200. V turških časih je imel samostan vedno 40 mož močno oboroženo stražo, zdaj je ostal samo eden kot živa priča nekdanjih dni.

Po kosilu se razbredemo po okolici. Jaz lazim s prof. dr. Polivko po gorici in jarkih v gozdu nad samostanom, kjer raste vse polno rdečih jagod in najlepših planinskih cvetlic. Drugo jutro po cerkvenem opravilu pa se odpeljemo dobro uro daleč navzgor po dolini k ogromni umetno narejeni zatvori. Tu zagrajajo poleti reko, dokler se ne nabere dovolj vode, tedaj zatvore odpro in voda nese na stotine hlodov s seboj

proti Strumi, kjer se pri Kočarinovu nahaja velika žaga. Od tukaj se peljejo vsi moji sopotniki nazaj v samostan in od tam še ta dan v Dupnico, jaz pa grem s pevci na krasno livado: Kirilovo poljano, kjer preživim prav vesel popoldan. Pevci in pevke pojejo prelepe narodne pesmi in plešejo horo (bolgarsko kolo) in pajduško...

Šele čez par dni, ko se zjasni, odidem z dvema fantoma Mladžijevema iz samostana po drugi poti čez Jelenin Vrh (2731 m) in po bistriški dolini v Dupnico, odtam pa dalje na jug.

VOJESLAV MOLE:

TISTI DAN.

V srebrnih sanjah sem te videl tisti dan,
krog naju rože so žarele vsepovsodi,
na ribniku blesteli nemi so labodi,
v srebrnih sanjah sem poljubil tvojo dlan.

Krog naju v konhah so šumeli beli sni,
vsa brez besed poslušala sva njih drhtenje,
iz tihih src cipres je velo hrepenenje
pod radosten azur pojočih, južnih dni.

In dlan tesneje je objela drugo dlan,
poljubi vzkliči nama v srcih so drhtečih,
zacveli v ognju so na ustnicah gorečih
v srebrnih sanjah v tihem vrtu... tisti dan.

NEPOSTOJ:

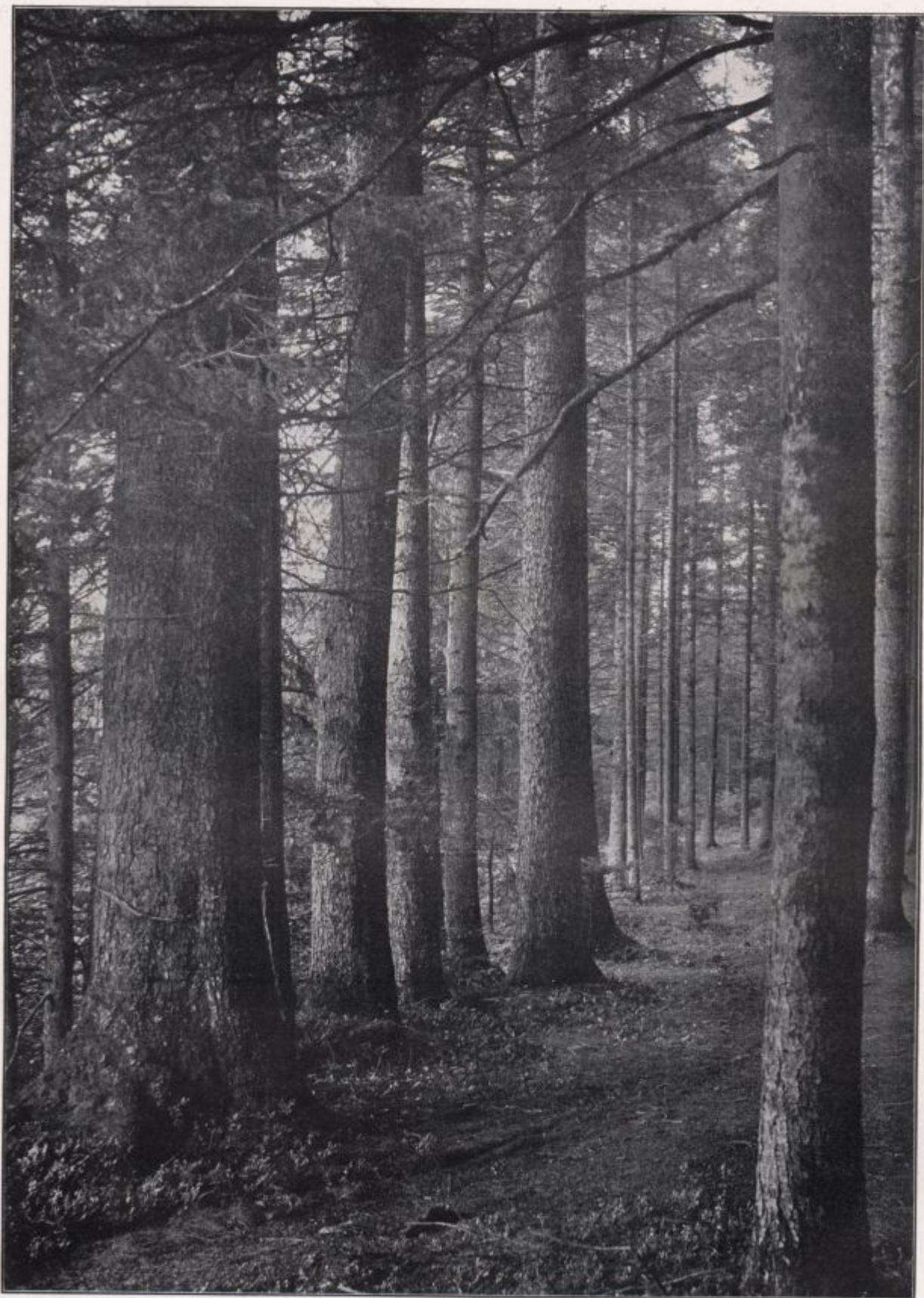
MAJSKI IZPREHOD.

Na hribček med drevjem
gre senčnata pot,
okrog vsepovsod
pa solca sijaj.
To je maj!
Zdaj pa zdaj
v zelenju pokaže se klopica,
na klopici mlada deklica,
in iz njenih oči
pogled plameneč zagori.

Ej, smehlja se dobrava,
smehlja se nebo,
smehlja vsa narava,
da nikdar tako,
smehlja se deklica vsaka
in čaka.

Ej, v maju vsi travniki zazelene,
po lepi ljubezni zahrepene
vsa dekleta.

Ej, v maju korajžni so fantje vsi
in kdor si ljubice zdaj ne dobi,
je nima vsa svoja leta.

JELOV GOZD.

Natisnjeno z barvo Chr. Hostmann-
Steinergove tovarne barv v Celle.

IZ SPOMINOV NA ANTONA AŠKERCA.

In zopet: „Umril je mož! Kje tak je še med nami?“ —

Kakor meteor se je pojavil na slovenskem literarnem nebu, velik, žarko sveteč, preletel je vseмирje v velikanskem krogu ter plameneč izginil zopet nenadoma. Nismo ga videli naraščati in razvijati se. Kakor je Palas Athena, pravkar porojena, skočila silna in oborožena iz Zeusove glave, tako je stopil Aškerc pred nas takoj cel, dorasel, silen in v orožju, ki ga je nosil svetlega in neskrhanega do svoje smrti. Od „Gorazda“ do Aškerčeve labodnice zveni vedno ista melodija: Svoboda! In nismo ga videli umikati se v nižave in odnehavati, nismo ga čuli črtomiriti, ostal je neomajno zvest svojim načelom izza mladosti. Takó je vzor značajnega umetnika, kakoršnih pozna slovenska kulturna zgodovina le zelo pičlo število. Trd, neizprosni, mož jeklen, brez strahú in brez madeža na svojem življenju, Aškerc ni poznal ne kompromisov in ne koncesij. Nad svojo pisalno mizo je imel z zlatimi črkami zapisan ta-le program: „V imenu naroda, pravice, resnice, lepote in svobodne misli! V imenu vseh zatirancev, preganjancev in trpinov! V imenu vseobčega napredka človeštva!“ ...¹

Pisal je: „V umotvoru vidimo duh umetnikov, vidimo duševno obzorje njegovo in pa njegove nazore o svetu. Vse to pa je odvisno od izobrazne stopinje, na kateri stoji umetnik ali pesnik; ta pa je, kakor vsak drug človek, časa svojega sin ... Moderni pesnik zajemaj iz globočine svoje čuteče duše, iz svoje očiščene individualnosti, iz svojega „jaz-a“ in iz realnega življenja. Moderni poet poj in piši s stališča svojega časa in izobrazbe svoje ter z višine svojega sočasnega duševnega obzorja brez ozira na desno in na levo! ... Neka etična resnoba bodi modernemu pesniku tista skrivnostna luč, ki razsvetljuje vsaki umotvor njegov, pa bodi ta

¹ A. Aškerc: „Velikorusskija narodnja pjesni“, „Lj. Zv.“ 1896, 178 i. n.

umotvor še tako realističen ali naturalističen ... V brezobzirnosti pa naj bi bili starozavezni pre-roki modernemu poetu vzor. Govôri naravnost! — pa naj te čaka zato kaka „inkvizicija“¹ ... „Vendar iščemo pri pravem pesniku ne samo globokega čuvstvovanja, ampak tudi globokih misli; iščemo širokega obzorja, dalekosežnih perspektiv. Moderni pesnik naj bi ne pesnil samo v svojem imenu, ampak tudi v imenu tiste družbe, sredi katere živi. Moderni pesnik mora pesniti tudi socialno, v socialnem duhu, v duhu novega socialnega gibanja, ki obeta preroditi zastarele oblike današnje družbe. Pa tudi narodnost še ni popolnoma premagano stališče — zlasti pri nas Slovanih ne! Nekateri dekadentje vse to radi pozabljajo. Prezirajo vse, kar se godi okoli njih, in opevajo samó svoje občutke. Z besedami hočejo izražati samó svoje čuvstvovanje. Pri tem pa pozabijo, da človeška beseda ni samó izraziteljica čuvstva, ampak tudi nositeljica misli in idej. Samó čuvstvovanje (občutje, Stimmung) izražati, to je stvar glasbe, jezik naš pa je ustvarjen še za konkretnije predstave. In vsi pravi in veliki pesniki so bili tudi globoki misleci, ki so s svojimi sentencami bogatili duševni zaklad dotičnih narodnih literatur. Zgledov najdete v vseh evropskih književnostih dovolj“.² ... „Predmet pesništvu je ves svet, v kolikor vpliva na naše čuvstvovanje, četudi se godi to po poti našega razuma ... Pravi pesnik se mora zanimati za vse, kar se godi okoli njega; vsa svetovna vprašanja: narodno, versko, filozofsko, zlasti pa socialno mu morajo biti pri srcu. Pravi pesnik bi moral gledati in motriti svet z višine svojega časa“³ ... „V življenju, v prirodi je poezija ... (Toda) poezijo in umetnost vidimo šele, ako gledamo življenje ali prirodo skozi dušo umetnikovo, pesnikovo. Duša umetnikova je potreben, neizo-

¹ Istotam.

² A. Aškerc: „Erotika“ pa „Čaša opojnosti“, „Lj. Zv.“ 1899. Str. 359 i. n.

³ Istotam. Str. 354.

giben medij med nami ter med življenjem in narodo... Tisto, kar umetnik vdihne svojemu umotvoru, to je njegova individualnost. Bolj ko je razvita ta individualnost v umetniku, tem izvirnejši je. Vsa dela velikih umetnikov vseh narodov nosijo na sebi pečat individualnosti. Ne moremo si tudi misliti velikega umetnika, poeta, novelista, ki sam ne bi imel nikakršnih idealov, principov in nam tistih svojih plemenitih nazorov nikdar ne bi odkril v svojih delih. Pesnik, ki bi bil sam brez idealov, sploh ne bi bil pesnik, ampak navaden dninar... Zato hočemo... videti tudi borbe za ideje, hočemo čitati globokih misli, videti tendenco. Ali nimajo spisi najboljših modernih pisateljev kake tendence...? — „Največja umetnost je tista, ki išče v človeku to, kar je v njem človeškega. Zato je tudi najvišje estetično stališče — stališče humanitete. Največji duhovi drugih narodov so že zdavnaj dokazali, da ne moremo govoriti ne o paganski, ne o židovski, ne o indski, ne o mohamedanski niti o krščanski estetiki, ampak o estetiki splošno človeški. Tako vsaj učé drugi, naprednejši narodi, nego smo mi Slovenci... Gotovo je tudi to, da mi sami ne moremo imeti svoje posebne estetike, niti svoje posebne kulture, ker smo samó majhna vejica velikega drevesa — človeštva. In ravno zato moramo — hočemo ali nočemo — napredovati, drugače pride evropska prosveta preko nas na „dnevni red“ in — izgubljeni bodemo...“¹

Svoj pesniški poklic, svoj umetniški program, obseg svoje življenske naloge, svoj literarni „credo“ pa je Aškerc izrazil tudi v svoji večno-krasni pesmi „Moja Muza“, v kateri odkrito priznava, da hoče biti tendenčni poet, glasnik družbe, bojevnik za svobodomiselna načela, socialen bard, brezobziren in odkritosrčen, pa najga zato tudi čaka kakšna „inkvizicija“. „Moja Muza je zdrava, ognjevitá; ljubi dneve jasne in vroče solnčne žarke. Moja Muza se ne joče, nego jezna kliče le na delo, ki naj spasi nas edino!“

„V levi bakljo, v desni handžar
kvišku dviga moja Muza,
razsvetljuje teme klete
in s tirani se bojuje.

Smelo hodi. Kak lasjé ji
glej, vihrajo črni v vetru!
A oči ji zró velike
tja v bodočnost daljnjo, svetlo...“

Aškerc je hotel biti svojemu narodu ne le lirik in epik, nego tudi duševni klicar, voditelj in

¹ A. Aškerc: „Ljubezen in rodoljubje“, „Lj. Zv.“ 1897. Str. 306 i. n.

učitelj, najpogumnejši bojevnik med pogumnimi, pesniški heroj, baklonosec in odkrivalec novih potov, novih misli in ustvarjalec vedno novega duševnega orožja. Njegov arzenal je bil ogromen in sistemov orožja je imel nešteto. Noben slovenski poet ni razširil idejnega in snovnega obzorja slovenske poezije toli bogato in razsežno ko Anton Aškerc, in nihče ni obogatil naše poezije s tolikerkimi pesniškimi oblikami in toli krepkim umetniškim izražanjem ko Anton Aškerc.

Usoda ga je srečno položila v dobo, ki se je v njej njegova bojevita individualnost izživela docela. Njegov bojeviti razum in njegova bojevita kri sta bila zadovoljena le sredi boja. V času, ko vre svet v konvulzivni borbi idej in problemov, je plaval naš Aškerc kakor mal, a satansko nevaren torpedo po morju med sovražnim bojnim ladjevjem ter je poganjal cele dreadnoughte v zrak. Zato je gotovo: Aškerc bi v drugačni dobi ne bil naš današnji Aškerc. Sicer pa se menda tudi v Aškercu ni zatajila kri njegovih dedov — kri, v kateri je ostal po njegovem lastnem prepričanju še dobršen del krvi orientalcov. —

Toda podatki hočem le nekaj svojih spominov na velikega pokojnika, nekaj osebnih vtiskov in sporočil. Bodočemu Aškerčevemu biografu naj služijo te moje beležke, zajete iz mojega dolgoletnega občevanja z Aškercem in iz nekaterih njegovih pisem. Nič novega ne povedo ta pisma, izvirajoča iz dobe najstrastnejših Aškerčevih bojev z njegovimi literarnimi in načelnimi nasprotniki, ki jih je rajnik kratko imenoval „Mahničevci“. Zanimiva in za njihovega pisatelja karakteristična pa so ta pisma še danes. Prinašam jih dobesedno ter podčrtavam besede, ki jih je podčrtal Aškerc sam.

* * *

Prvi moj osebni stik z Aškercem je bila moja pismena zahvala za njegovo obširno kritiko neke moje povesti v „Lj. Zvonu“ l. 1897 (št. 3—5). Nisva se poznala osebno ter nisva občevala niti pismeno. Aškerc pa je stal že takrat v središču srditega literarnega boja, tekem čigar je pal njegov najhujši strel že leta 1891 s starogrško basnijo „Pegaz in osel“ („Ljublj. Zvon“). V tisti dobi pa so vzlic nepremostnim načelnim nasprotjem v „Lj. Zvonu“ vendarle še složno pesnili Zamejski-Trinko, Mih. Opeka, Anton Medved in Aškerc...

Pisal sem torej Aškercu v Velenje na Sp. Štajerskem, kjer je bil kapelan in odkoder je (od 1. marca 1895. nadalje) sodeloval pri „Lj. Zvonu“ tudi kot sourednik pesniškega dela. V svoji zahvali sem priporočil tudi neke zaostale pesmi

† Drag. Jesenka-Doksova, s katerim sem prijateljeval in čegar obupne gmotne razmere niso prenašale zavlačevanja niti najskromnejšega literarnega honorarja.

Aškerc mi je iz Velenja 14. aprila 1897. pisal sledeče pismo:

Blagorodni gospod!

Od službenega dela utrujen, izmučen in duševno ubit sem nesposoben pisati Vam daljše pismo. Za sedaj samo par vrst na Vaše prijazno pismo.

Kar sem pisal o Vaši povesti in o muzi Vaši, pisal sem iz prepričanja, saj Vas osebno niti ne poznam. Iz tega bodo ljudje lahko spoznali, da sem objektivni in nepristrani. Upam pa, da se z mojo sodbo o Vaših umotvorih strinja naša posvetna inteligencija. Mahničevci pa naj pisarijo kar jim drago! S temi ljudmi je nemogoče izhajati. Če tičijo tudi gledé lep-slovja še v srednjem veku in jim „tam“ najbolj ugaja... no, naj pa ostanejo, kjer so! Ostali svet bo napredoval tudi brez njih... Konec ocene sem že tudi odposlal profesorju Bežeku.

V zadnji št. „Zvonovi“ je pa nastopil nov, prekrasen talent: Miljutin Zarnik.

Prosim, povejte o priliki g. Doksovu, da sem jaz tisto njegovo pesem poslal že lani — poleti menda — g. Bežeku. Pri meni sploh nobena taka reč ne obleži čez tri tedne. Po kateri vrsti pa naj se tiskajo pesmotvori posameznih „starejših“ in najmlajših poetov — o tem pa ne razsojam jaz; to ne spada v moje „področje“.

Pa tudi profesor Bežek gotovo ni sam kriv, da pesmi le počasi prihajajo na svetlo. Kriv je „Zvon“ sam, ker je premajhen! Vsaka št. bi morala obsegati po najmanj štiri pole!... Feljton? — rad bi Vam ga poslal, samó, da bi utegnil napisati ga.

Toliko ad interim.

Pozdravlja Vas z vsem spoštovanjem
udani

Aškerc.

V razumevanje tega pisma dostavljam še, da sem bil v tistem času član uredništva „Slovenskega Naroda“, ter sem imel skrbeti predvsem za aktualne feljtone. Naprosil sem torej tudi Aškerca, naj napiše kaj za „Slov. N.“, žai, brez uspeha.

Ko je izšla v „Lj. Zvonu“ končno vsa Aškerčeva študija, sem se mu zahvalil iznova, ter dobil v odgovor iz Velenja 7. maja 1897. sledeče pismo:

Blagorodni gospod!

Kakor vidite, sem proti koncu svoje kritike zajahal polemičnega konja in dal našim estetičnim in kritičnim Terzitom par brc.

Srbelo me je v prstih, da bi bil udaril na ironično-sarkastične strune. Takšen ton se mi je ponujal kar sam in se mi zdel najprimernejši, zato sem se mu težko ustavil. Toda potem bi bila stvar izišla hujša in bal sem se, da se je „Zvon“ ne bi bil upal v naših literarnih razmerah objaviti. Še tako sem hvaležen prof. Bežeku, da je rokopis pustil takšen, kakršnega sem mu poslal, ter da mi ni ničesar črtal...

Naši učenjaki naj ne merijo moje ocene z učenim metrom. Moja „filozofija“ o poeziji in realizmu etc. je seveda samo lahek feuilleton, ne pa temeljita razprava, kakršne si jaz ne usojam spisati — na kmetih. No mislim, da sem v bistvenih točkah ipak zadel v „črno“. Škoditi utegne spis samo nadutosti naših Mahničev-kritikov, koristiti in pripomoči razbistrenju pojmov ter daljnemu razmišljevanju o naših estetičnih in kritičnih razmerah...

Upam, da se mi je tudi kolikortoliko posrečilo razgnati tiste čudne predsodke, katere so imeli nekateri ljudje gledé Vašega lepega romana „V krvi...“

Feuilleton „Umetnost in kritika“ v „Slov. Narodu“ sem čital z velikim zanimanjem in veseljem. Škoda samó, da se bo spis tako kmalu pozabil in porazgubil. Videl bi ga bil raji v „Zvonu“, kjer bi ga človek lahko večkrat čital. Saj so taki spisi pri nas še redkost, in vendar so našemu občinstvu „krvavo“ potrebni. Kdo je to pisal? Vi? —

A propos, kaj pa je z Žmavčevim podlistkom „Na višini našega časa“? On se čudi, da ga „Narod“ še ni objavil. Oprostite mojo indiskretnost, da silim za Vaše uredniške kulise...

Kaj neki porekó zdaj naši „katoliški estetik“? Ali planejo trumoma na naju oba in naju pobijejo, kakor Turki Grke v Tesaliji?

Z vsem spoštovanjem in pozdravom

Vaš

Aškerc.

Aškerc je slutil prav, zakaj res so ga „Mahničevci“ napadli iznova, ter ga hoteli zadeliti posebno s tem, da so mu podtikali — plagijatstvo. Opozoril sem na to Aškerca posredno v „Slov. Narodu“ in pesnik mi je odgovoril 13. maja 1897. takole:

Blagorodni gospod!

Šele Vaš feljton v „Narodu“ me je opozoril, da me Mahničevi nasledniki spet imajo v delu. In te dni sem si pri Hribarju v Celji izposodil „Katol. Obzornik“.

Bogoslovček L. res misli, da jaz samo posnemam Negrijevko, in da sploh vsakdo, ki dandanes piše pesmi v socialnem in socialističnem duhu, samó kopira ali celó plagijata italijansko pesnico. Ta mož ne razume, da utegneta dva, ki študirata eno in isto življensko prikazen ali družabno gibanje, priti do podobnih rezultatov. ¹⁾ Jaz Ado Negri poznam samo iz „Neue Zeit“ (na katero sem naročen). Kar sem tam čital o njej, to vem. Italijanski, žal, niti ne znam toliko, da bi mogel pesnike lahko čitati v originalu. In baš sedaj, ko nameravam še spisati kaj takega o socialnem vprašanju, pa nalašč nočem brati drugih takih poetov. Jaz se torej socialističnega duha nisem navzel iz pesnikov, ampak iz svojih študij na socialnem polju ²⁾ Tega seveda lemenatar L. ne razume. „Delavčeva pesem o premogu“ je posneta naravnost iz tukajšnjih razmer. Utegne Vam biti znano, da imamo v naši fari velike premogove jame. Streljaj pod mojim stanovanjem zija 150 m globoki „šah“. Lansko jesen sem se bil sam peljal notri in tam doli več ur opazoval zanimivo pa tudi grozno delo. Pred par leti je bilo v teh jamah ubitih na jeden dan okoli 24 premogarjev, in ljudje so mi že večkrat pripovedovali o tistih strašnih prizorih, ko so vlačili mrliče na dan. O svojem izletu pod zemljo sem mislil spisati za „Narod“ feljton, potem pa sem raje spisal tisto pesem za „Zvon“. Da je tudi Ada Negri spisala kaj takega o tem predmetu, meni niti znano ni bilo. In to je zopet čisto naravno, če dva pišeta o enakem predmetu v enakem duhu, morata se v kaki misli dotikati... Poglavitni namen tem katoliškim svetnikom-estetikom pa je: hujskati na človeka posvetne in cerkvene oblasti... — — — — —

Cankarjevi „Dunajski večeri“ so krasni... Vobče je ta cyklus res skoz in skoz poetičen. To je topla kri, ki vreje po teh verzih...

Ako mi posodite Bahrove knjige, me bo veselilo. Dehmela in Liliencrona poznam iz

¹⁾ Jaz sam sploh ne vem, če je katera mojih pesmij razen „O premogu“ — v čem podobna Negrijinim pesmim.

²⁾ Razen „Neue Zeit“ imam še več znanstvenih knjig o socialnem vprašanju in o socializmu.

„Neue Zeit“. Kar sem tam čital o njih in nekaterih drugih, to vem. Za ta dva pa bom prosil enkrat pozneje. — Jesenkove pesmi sem pregledal. Pošljem jih v kratkem v Gorico. —

Mahničevci nameravajo gotovo ubiti „Zvon“ sam. Zato pa bi bilo treba večkrat, da bi še drugi objavljali v njem estetično-kritične študije ter branili **naše** svobodomiselno stališče. Brez boja dandanes ni nič. Spis „Umetnost in kritika“ je zato velike veljave.

To je značilno, kako ti hinavci lazijo okoli človeka. Najprej so mi rekli, da sem realista (strašno!), potem ateista, socialist... sedaj pa že nisem več samostojen, ampak samó učenec Negrijin!

Z vsem spoštovanjem Vas pozdravlja

Vaš

Aškerc.

Opozarjam, da govori Aškerc že v tem pismu, torej še kot velenjski kapelan, povsem odkrito o svojem svobodomiselnem stališču in o svojem boju za svoja svobodomiselna načela. Prvi njegovi streli so padali že poprej na protivnike, dasi se je še brzdal. Svobodomilstva pa ni nikoli prikrival. V 4. številu 1897. „Ljubljanskega Zvona“ je priobčil balado „Ahasver pod križem“, v kateri je pel z največjim spoštovanjem o Kristu in križu. Ker je posebno karakteristična, naj citiram odlomek!

...„Kakor grom z oblakov grmel glas je tvoj med pisarjev glupih, farizejev roj.

Bičal njih sebičnost, bičal licemerstvo,
bičal častihlepnost si in praznovrstvo.

Bičal si nadutost, svetohlinstvo, laž, —
prašal nisi: rob je ali velikaš.

Pal si v borbi s svetom, zelotizma
žrtev,
zlobe in bedaštva fanatizma žrtev.

Videl žaloigre te sem zadnji čin...
Kot zmagalec pal si, mučenik,
trpin!...

Često vidim križ tvoj — čudno to drevo,
zeleñeti videl že sem ga lepo.

Cvetje videl često sem na njem dišeče,
sadje zlato videl sem na njem zoreče.

Potnikov krepčalo z njim se je nebroj,
ko od težke poti lil jim s čela znoj...

In potem govori Ahasver o zlorabi vere in križa:

„a v imenu tvojem kurili grmade
njega dni so razni slavni Torquemade.

In v plamenih zgorel mnog je živ svetnik,
mnog svobodne misli hraber žrtvenik...“

Ahasver pa ve, da se Krist s temi zločini
ni strinjal.

„Razumeli niso tvojega duha,
polnega ljubezni tvojega srca.

Pa namestu sprave in miru, ljubezni
tvoji že učili verniki so jezni

često, žal, sovraštvo, srd in slepi črt,
brate drugih misli pa gonili v smrt.

Zdavnaj sta umrla, zdavnaj pokopana
dva sodnika tvoja, Kajfež in pa Ana.

Ni pa izumrl še Farizejev rod,
in pismarjev dosti srečam še povsod.

In da tebe pošlje spet na svet Jehova,
sodili hinavci bržčas bi te znova.

Farizejev zbor bi spet psoval te, vpil —
„Križaj ga!“ Pilatu bi s pestmi grozil.

Že ta prekrasna balada je nekak Aškercov
svobodomiselní confiteor, ki mu je dajal kasneje
pač krepkejšega in osornejšega, bržčas pa nikdar
plemenitejšega in elegantnejšega izraza. Kakor
v tem pesmotvoru je Aškerc vselej govoril le s
spoštovanjem o Kristu in o križu; zato pa ne
vidim nikakšne nedoslednosti, ako je resnično po-
ročilo, da je Aškerc v svojem smrtnem boju in
znoju stiskal razpelo v svojih rokah...

Toda Aškerc se vendarle pod to svojo ba-
lado, ki je izšla v „Lj. Zvonu“ prvič natisnjena
1. aprila 1897, ni podpisal s polnim imenom,
nego je obzirno uporabil še pseudonim „Marko
Jugov“. Po napadih v „Katol. Obzorniku“ pa je
vrgel Aškerc vso obzirnost stran ter dovolil, da
je „Zvonov“ urednik v 12. št. letnika 1897. tudi
„Ahasverja pod križem“ navedel z vsem Ašker-
čevim podpisom. Od napada zaradi „Delavčeve
pesmi o premogu“, ki ga je — kakor dokazuje
pravkar navedeno pismo — prav izredno zbolel
in užalil, se je Aškerc polno podpisoval pod vse
nadaljnje satirične in polemične in druge pesmi.
Le za erotične pesmi pa je tudi še nadalje upo-
rabljaj najrazličnejše, najrajši ruske pseudonime.

V pravkar citiranem pismu je omenil Aškerc
neko Bahrovo knjigo, ki sem mu jo nemudoma
poslal. Bila je to zbirka Herman Bahrovih študij
iz dunajske „Zeit“: „Studien zur Kritik der Mo-

derne“ iz l. 1894. Aškercu je knjiga ugajala, in
dné 1. junija 1897. mi je pisal iz Velenja sle-
deče:

Blagorodni gospod!

Jako zanimiva knjiga je to-le! To so misli,
zajete iz duše, iz življenja. To ni kaka kate-
derska učenost, suhoparna, pusta — kakršna se
nahaja n. pr. v „Poetiki“ Wilhelma Scherra,
ki mi jo je bil posodil pred par meseci g.
Bežek. V tisti takozvani poetiki je sama klasi-
fikacija, sama abstrakcija. Nisem je mogel
čitati. — Bahr je originalen človek, umetnik
sam in samostojno misleč. Najlepše misli so
morebiti v partiji o slikarstvu.

Hvala Vam lepa!

Marsikatero misel mi je kar iz ust vzel
in marsikateri nazor sem našel v tej knjigi po-
trjen. —

Čital sem, kaj je pisal „Slov. List“ o
Vaši povesti. Pristranski je pač ta kritikus, ker
Vas presoja s polit. stališča! Vidi se mu pa
tudi, da življenja ne pozna ravno veliko. Za
sedaj ne mislim reagovati na njegove ljubezni-
vosti proti meni; morebiti pride že še kdaj pri-
lika... Mahničevci naj pisarijo, kar se jim ljubi,
„mi“ se za nje ne zmenimo. „Pes laja — ka-
ravana potuje dalje.“

Kdor čita oba moja zvezka, prepričal se
je lahko, da je vse, kar je tam notri, vzraslo
na moji njivi. Čutim toliko samostojnosti v sebi,
da bi kakega drugega avtorja vedoma posne-
mati t. j. plagijirati niti ne mogel. Pa tudi,
kdor me osebno pozna, vé, da imam dovolj
samostojnosti. O tem ne besede več...

Kar mi pišete o tisti službi, ki je izpraz-
njena — o tem je škoda vsake besede! Pod
nobenim pogojem in za nobeno ce-
no!¹⁾

Če stvar dobro premislite, me boste raz-
umeli in — saj me že razumete. Ali hočete,
da bi prišel iz dežja pod — slap? Ali naj
bom še večji suženj? —

G. drju. Tavčarju moj poklon!

Z vsem spoštovanjem in z najlepšim po-
zdravom

Vam udani

Aškerc.

Kako silno ga je bolelo očitane plagijatstva,
se vidi iz dejstva, da se vrača vedno iznova k
storjeni mu krivici. — —

Opozoril sem bil Aškerca, da je v Ljubljani
izpraznjeno duhovniško mesto in sicer v fari

¹⁾ Ta stavek je Aškerc dvakrat debelo podčrtal. Por.

stolne cerkve, ter ga animiral, naj se pobriga zanje. Vedel sem pač, kakšne težave ima v svojem poklicu na kmetih, kjer je moral živeti v miljeju, zanj docela neprimernem, brez sorodne duše in brez duševnega razvedrila. Vedel sem tudi, da opravlja svojo naporno duhovniško službo — maševanja in obhajanja po hribih in dolinah — jako težko, ter da vladajo med njim in ordinarijatom večkrat mučna nesoglasja. Zato sem ga vabil v Ljubljano, kjer bi mu bilo vsaj fizično življenje

olajšano. Seveda, zavedal se takrat nisem, da je moje vabilo nepremišljeno in da sem ga vabil resnično „iz dežja pod — slap“! No, moja ideja je bila v bistvu vendarle prava, ter se je malo kasneje tudi izvršila, a v drugi obliki. Da spada Aškerc vsekakor le v Ljubljano, ter da ga je že iz golega človekoljubja čim preje poklicati v Ljubljano, na to so mislili razen mene tudi še drugi ljudje, na čelu vseh pa tedanji ljubljanski župan, Ivan Hribar.

(Dalje prihodnjič.)

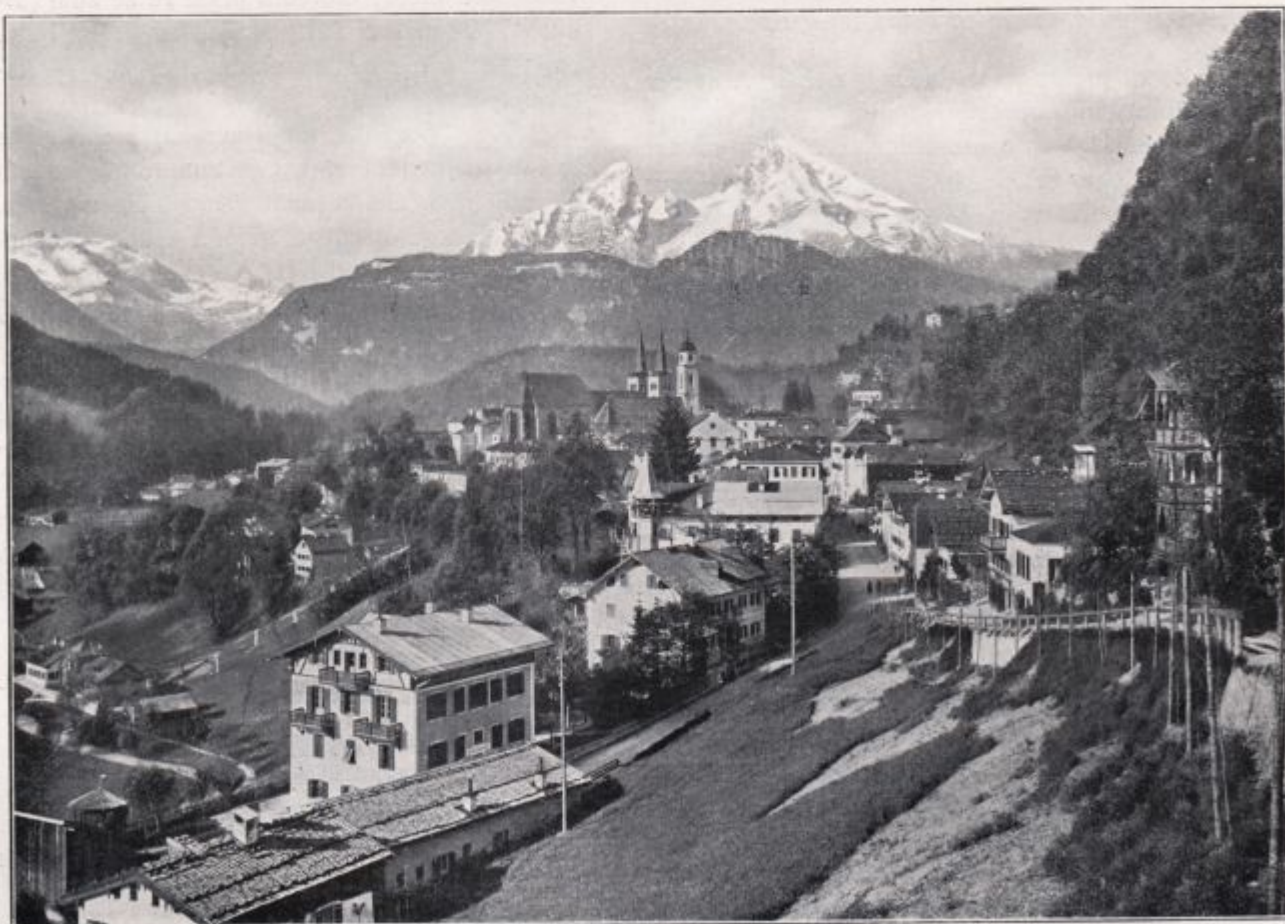
R. PETERLIN-PETRUŠKA:

BERAČ IN GOSPOD.

Mlad korenjak oči živih
k njemu čez cesto gre:
„Dajte, gospod milostljivi,
dajte mi vbogaime!“

„Mlad si, zakaj pa brez dela
vlačiš se, ni te sram?“

„Kaj bi se trudil, oče,
kaj bi delal zaman?
Ure ne vemo, ne dneva,
kdaj nas smrt dohiti,
ptica živi brez poseva,
delam, kar Bog nas uči.“

BERCHTESGADEN.

Natisnjeno z barvo tovarne
Oton Baer, Radebeul.

TRAUNKIRCHEN.

Natisnjeno z barvo tovarne
Oton Baer, Radebeul.

KMETAMARIJA:

BOLEST POMLADI.

I.

Bilo je v prvih dneh pomladi. Vsa pota so bila polna pričakovanja, in vse trave so drhtele v upanju.

Belo cvetje je sanjalo in namigavalo solničnim žarkom, ki so padali na vsak cvet posebe in šepetaje drhteli v mladosti. Oblak za oblakom je pohitel z nebesa, in modra prelest je razgrinjala svoje daljne peruti nad mladostjo tam spodaj na zemlji.

* * *

Črna zemlja je globoko zavzdihnila in izvila iz vzdihla vse polno zelenih bilk, zelenih tančic, zelenih peruti.

„Pojdimo, pojdimo pojdimo, dvigajmo se! K solncu, k solncu!“, je zabrnelo na zemlji in klilo je vsevprek, iz solnca je segalo po novih

žarkih, vseh bledih in tankih, in jih nalahno popisavalo po zelenju.

Iz zelenja se je dvignilo cvetje, samo belo, tanko cvetje.

„Žarkov, žarkov!“ so drhteli lističi, so šepetale mlade čašice.

In padali so žarki, tanki, blede.

„Več žarkov — več žarkov!“ je prosilo cvetje, blede in belo.

In padali so žarki, le tanki, le beli.

„Daj nam zlatih niti, daj nam zlatih žarkov!“ je prosilo cvetje in zelenje.

Solnce pa je molčalo, in še daljši, še tanjši so bili žarki — pa bili so srebrni.

In črna zemlja je zasopla in zaplala v vroči prošnji.

„Solnce, daj cvetju žarke zlata, glej, blede je cvetje, ni barv v njem...“

In solnce je zablestelo — in cvetje je porumenelo.

„Več, več — rdečih barv nam daj!“

* * *

A cvetje je ostalo belo, blede in rumeno. Padali so nanje žarki, pa bili so srebrni.

Zlati pa so ostajali v žareči roži solnčne prelesti.

„Ah, solnce — solnce — — —“ je vzdihalo cvetje.

II.

„Pomlad je kakor brezkončna dalja samih hrepenenj,“ je dejal Gregor in se zagledal v zeleno ravan, ki je ležala pred njim razprostrta, vsa mlada in hrepeneča.

„In ali se ti ne zdi, da je pomlad žalostna?“ je govoril Pavle, ki je stal ob tovarišu in se pogladil po svetlih laseh.

„Kako to, da je žalostna?“ je del Gregor in začuden pogledal Pavleta.

„Vidiš, tako je. Človek polni misli in čustva s samim hrepenenjem, in v dušo mu pripolzi moder mrak, ki je poln neutešne sile po nečem daljnem, daljnem, po nečem, kar bi objel in privil k sebi, poljubil in obdržal na veke.“

„To še ni žalost — nasprotno — neka tiha radost je v tej sili —“ je pristavil Gregor.

In Pavle je spet govoril:

„Pomisli, tako žejna je duša pomladi, in ta žeja ne pojenja — kar dalje in dalje prosijo misli, rotijo čustva, išče vse v človeku nekaj, nekaj — ah — kaj!“

Zamislil se je in povzel glavo. Potem pa je spet povzel tiše:

„Hip za hipom se umika tisti „nekaj“, kar bi človek tako rad objel in poljubil. Tu je — pred menoj — pa v istem trenutku je spet vse prazno, in v dalji se dviguje tanka nit ravno tistega čuta, ki je bil prej tako blizu mene, v meni. Šel bi, stopil k „tistemu“ — ha — h

komu, k čemu? Šel bi, prijel, objel, poljubil, pa kaj — ni več onega — in oddaljuje se bolj in bolj mojim očem, moji duši. In vendar se mi spet ne oddaljuje, tu je, in vendar ni ničesar. In to je, to je v pomladi.“

„Morda je to ljubezen —“ je pristavil tiho Gregor.

„Morda —“ je odgovoril brezglasno Pavle in še pristavil: „Hrepenenje po njej —“ in je dvignil glavo.

Molče sta šla po beli cesti kraj zelene ravni.

„Vendar pa govori besede večina ljudi o pomladanskem veselju in ne o pomladanski žalosti —“ je spet pričel Gregor.

„Res je — in tako govorijo že celo vrsto let. Pa poglej v sebe, poglej se natančno in videl boš, da je v pomladi več žalosti, veliko več kakor kdaj prej, kakor, recimo, jeseni.“

„In ravno jesen imajo ljudje za dobo žalostnih misli —“ je govoril Gregor.

Pavle pa je povzel:

„In temu ni resnice. Ah jesen! Vsa lepa je, polna barv, življenja, polna tajnih krasot: velika in prelestna v zlatem oblačilu! In takrat, ha — takrat začutim veliko moči v sebi, in polna veselja je moja duša. To je jesen. A pomlad, pomlad je povsem drugačna.“

„Pa se le primerja pomlad mladosti, in vendar mladost ni čas tihe žalosti.“

„Ni čas žalosti —“ je del Pavle. „Mladost je čas veselja. A nekaj tihega ima v sebi takrat, one dni, ko se človek zagleda na poti, ko se zave, da mu je naloga živeti, ko začuti sam sebe. In tisti dnevi so pomlad, ona pomlad, polna hrepenenja, iskanja — ne pomlad cvetja. Le del je torej pomlad mladosti človeške. In to se zamenjuje v občih govorici za veliko celoto.“

Gregor ga je pogledal in del počasi:

„Razumem — razumen. Tam v dalji je bisser — pri njem si — in — ni ga.“

DEBELJAK A.:

ROMANCA.

Na daljnem obzorju ob morju opalnem
Zora perica posvaljkano haljo je prala
Noči vlačugi v votli kotlini,
ki klešejo v jutranji val jo vetrovi.

„Skrijte, o mati, zdaj v gosti se hosti;
ljubi moj zlati, Solnčece mlado prihaja.
Ko me objame, poljubi, ne glejte na nas,
da ne zmrači se mu jasni obraz.“

Noč nevoščljivka počenila v gosto je hosto;
ali v zavisti se steza k obzorju, opreza,
vohuni, kak v čisti nasladi se ljubijo mladi.
Solncu stemnilo belo se čelo je v jezi,
mrak in oblak je razpelo pred lice žareče,
iz oči so mu švigale strele goreče.
Zora je v tugi zbežala, v bolesti ihtela,
Noči vlačugi so usta režala se pusta
in črna se pest ji vihtela.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Fran Milčinski: Muhoborci. Založil L. Schwentner 1912. Str. 195. Cena broš. 2-50 K. Milčinski stoji v vrsti najplodovitejših naših literatov ter je prav njegov literarni delokrog izredno širok. Napisal in v tisku je izdal dvoje priljubljenih in spretnih veseloiger, ilustrirane „Pravljice“ za mladino, humoreske in satire pod naslovom „Igračke“, piše v naše leposlovne liste humorne in iskrenega čuvstva polne črtice, objavlja s psihološkega in pedagoškega stališča ne le velezanimive, nego tudi dragocene brošure o svoji poklicni skrbi za zanemarjeno mladino, a sedaj je izdal novo zbirko humoresk in satir z naslovom „Muhoborci“. Srečen oni, ki ima v svojem srcu toliko zlatega humorja, kakršnega ima Milčinski, in hvaležni smo mu, da nam zna v današnji dobi strupenega političnega in socialnega boja vsaj za par ur razveseliti mračne duše! Milčinskega humor je zdrav, prirojen, torej neprisiljen, črpan iz situacij in značajev, osoljen z dobrodušno ironijo in nikdar žaljivo satiro. Suhoparno njegovo kramljanje dosega vedno nameravani učinek: smejati se moraš, četudi si najsitnejši čmerikavec. Nikdar ne pretirava brezokusno in njegovo karikiranje je vselej duhovito portretiranje. Kakor rojen humorist se zna včasih prihuljiti in potuhniti, da imaš vtisk, kakor da čuješ čebmrjati naivnega, ponižnega in zelo plahega šaljivca, a že nas je porednež opeharil in prebrisano speljal na led, da se zavedamo: ta navidezno skromna duša je duhovit mož najglobljeja poznanja človeških hib in družabnih grehov. Njegova satira res ne žge in ne reže, toda zadeva vsekdar v črno. V „Muhoborcih“ je dozdevno nedolžni spisek „Deželna vinska klet“ postavljena na poslednje mesto, dasi je preključano jedka satira na slovensko literarno klikovstvo in estetsko trustovstvo. Neinformiranec se bo pač od srca nasmejal „Zapisniku privilegiranege vinosodnega urada v Ljubljani“; kdor pa pozna stil in ton teh famoznih „komisarjev“, se zave, da spada ta satira v družbo Mencingerjeve klasične humoreske „Cmokavzar in Ušperna“. — „O vinu imam vendar lahko svoje mnenje!“ se togoti Ivan Zajec, posestnik kravate v narodnih barvah, ki pije extra statum in pravzaprav ni zavezan imeti kakega mnenja. Komisar Udriga pa rohni nad njim: „Ne, nimate ga, ne morete ga imeti, ne smete ga imeti, razumete, ker niste niti vinogradnik, niti vinotržec!“ — „Zato sem pa konzument!“ se brani Zajec. — „Tako je“ — triumfira Udriga — „in kot konzument imate pravico in hkratu prokletu dolžnost, piti in plačati in drugega nič!“ — In komisar Cvetko Mehur, vinogradnik v Koromandiji, kriči zamaknjen: „Poljubi šoln, drhal! Pij moje vino!... Jaz sam sem lep, jaz sam sem blag med njimi...“ Tako je ta spisek ena izmed najposrečenejših aktualnih slovenskih satir, ki nudi literarnim krogom resničen užitek. Prav tako je izvrstna satira „Upokojeni rodoljub“, krvavo resnična fotografija našega

cvičkarskega rodoljubarstva. Rodoljubna slavja se množe od dne do dne, in rodoljub F. se jih je udeleževal vseh-dokler mu vsled prenapornega delovanja na tem polju ni končno odpovedal — želodec. V delu in boju za narod in očetnjavo mu je želodec ohromel, in vrgli so ga z veselice. „Lep rodoljub, ki še za liter vina nima rodoljubja v srcu! Takí rodoljubi sodijo v zaslužni pokoj, njih narodnost med škarte!“ so kričali nad rodoljubom F., in vse naokoli je ploskalo ter pelo: „Pober' se, ti huncvat, preč, da te ne bom vid'la več!...“ Da, tako se zgodi vsem nesrečnežem, katerih želodec ni več uporaben za mokra narodna slavja. Naravnost imenitno je v tej satiri popisana tudi vlak, vozeč v nedeljo zvečer proti Ljubljani. Milčinski misli le na dolenski vlak, a njegov popis velja tudi za gorenjski in notranjski ter za vse slavne rodoljubne gostilne vesoljnega slovenstva... Humoreska „Pomladanske muhe“ ima ost proti pretiranim logičnim dedukcijam človekoljubnega suplenta Vrbajsa. Prizor pred sodnikom je kapitalen! „Ura št. 55.916“ je detektivska povest s satiro na sherlockholmesijade. Uvodna „domorodna povest“ „Muhoborci“ pa je največja ter obsega dve tretjini vse knjige. Napisati jo je mogel le praktičen jurist. Tipa Civha in Smerajc sta predstavljena naravnost iz sodnih aktov v klasično življenje. Malomeščanske osebe v tej povesti so podane s polnokrvnim realizmom, in prizori so naslikani pač le iz lastnih doživljajev. Poglavje „Zarota“ s plesom z blazino je kabinetna slika vaškega krokanja, in poglavje „Dva strokovnjaka“ mora izsiliti najzdravejši krohot tudi nejuristu. Skratka, vsa povest je vsestransko izvrstna humoreska ter obenem realistična slika slovenskega življenja med malomestnimi domorodci. Milčinskega jezik je čisto naš, do zadnje pike ljudski ter poln narodnih fraz, ki doslej še niso našli mesta v slovenskem književnem jeziku. Vobče: poštna knjiga brez prisiljenega umetničenja, brez narivanega seciranja in psihologiziranja, vse zdravo, pristno, zares naše. In prav zato bodo „Muhoborci“ dobrodošlo čtivo, vsakomur, ki nima od „nemškega rizlinga“ že pokvarjenega želodca. Tu imate kozarec poštnega domačega vina! Pijte in dobre volje postanete, a brez glavobolja.

Fr. Govekar.

Biblioteka pisateljev sedanje dobe, I. zv., Novčan, Naša vas I. V tem prvem delu ciklusa „Naša vas“ je zbral pisatelj štirinajst motivov iz našega kmetijskega življenja. Idejo knjige pove črtica „Misel“. V pretresljivem „Štefanu“ nahajamo svarilen zgled slabe vzgoje na kmetih. Bolno se nas tudi dojmi „Čevljarški vajenec“. Iz črtice „Nazaj je hodila“ veje pristna naivnost, z ubogim „Vaškim ateistom“ pa imamo resnično sočutje. Humoristični sta povesti „Ženitev“ in pa originalni „Žabji kralj“. Druga živalska povest „Pes“ ugaja vsled somornega naturalizma. Glo-

bokoresen in tragičen je „Spokornik Elija“, „V kleti“ pa se utaplja skopuh Mrkonja v lastnem vinu.

Za tem prvim prideta še letos drugi in tretji del. V drugem bomo srečali „Vaškega Cyrana“, botra Coljo v „Sv. birmi“, starega „Kuka“ in verskoblazno „Evico“. Med drugimi črticami je še zanimiv „Sejalec“, pesem v prozi, pomnik slavni Groharjevi sliki, ki mu je knjiga tudi posvečena.

Tretji del pa bo obsegal veliko povest iz vaškega življenja. „Slovensko bratstvo“ snuje študent Ivan Banov po naših krajih in odide razočaran vsled neuspehov v tujino. Mlad je še, morda se vrne...

NB. Uredništvo priobčuje pričujočo vest, a o „Novi vasi“ posebe prinašamo še sledečo oceno:

Anton Novačan: Naša vas I. (Biblioteka pisateljev sedanje dobe I. zvezek v Ljubljani 1912. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Str. 207.) Novačan je izdal prvo knjigo — svoje trilogije. Ta prvi del ni enoten in izostala bi bila lahko marsikatera črtica, ki delu ne pomore do dobrega imena. V pismu, ki ga piše svojemu kmetškemu prijatelju A. M., se že čuti velika ljubezen pisateljeva do domače zemlje. Pisatelj ljubi domovino, prekipeva mu srce ob spominu na njo; na travnik za vasjo, na mesečno noč, ko se sliši ukanje fantov, v daljavi zategli lajež psov, in ob gozdu, kjer se igra luna s temo, veselo regljanje žab. V velikem mestu, kjer umre med stenami vsak tak dihljaj narave, kjer ne vidiš zvezde, ki jo zastira sapa dimnika in prah mestnih cest, kjer ne vidiš drevesa, ki bi razširilo svoje od zimskega spanja odrevenele veje prosto proti solncu, brez pokvarjajoče roke človeške — tam je nastala ta knjiga. Zato v vsakem stavku toliko ljubezni do vsega, kar se dogaja doma. Ker v tujini je sladek spomin tudi na najnepomembnejšo stvarco v domovini. — Prvi spis po svojem tonu in v tej obliki ne spada v knjigo. Pisatelj se je trudil, pripovedovati z epično širokostjo, pa se mu ni posrečilo. Zdi se človeku, kakor bi čital dolgozeven uvodnik političnega lista, kjer je slišal vsako frazo že neštetokrat. Enkrat se zasveti dobra karakterizacija naših razmer. Gospodje se pripeljejo iz mesta in lovijo kmeta za svoje ideje. Navidezno vnet, jim spoštljivo pritrjuje. Vsi srečni se odpeljejo domu in napišejo — kakor je seveda običajno — dolg uvodnik, da se tam in tam ljudstvo budi... „Kmetje pa ostanejo v krčmi in se spakujejo, oponašajo gospode...“ (27 str.) Druga, tretja in četrta črtica so izšle v „Nar. dnevniku“. „Misel“ opisuje originalno, kako so trije prijatelji iskali izvirne misli po naših deželah. Našli je niso in zato izzvenci črtica v tihi boli. „Pismo“ je oslastna storija, ki smo jih že sili. „Nazaj je hodila“ tudi nima na sebi ničesar prikupljivega. „Mati“ pa je neverjetna in ne spada v knjigo, ki si je stavila nalogo, risati našega kmeta. Take podivjanosti pri nas ni. In tudi z bičem bi se ne pustil pretepiti naš kmet — pa naj bo Peter še tako močen in silen. Do 105. strani so črtice precej nedolžne, zato nas iznenadi novela „Pes“ in še bolj poznejša „Žabji kralj“. Slog postane tu izredno bogat, epičen in samosvoja tehnika priča, da je Novačan res umetnik. „Pes sam, čisto navaden in ciničen pes...“ Nemci imenujejo K. Krausa umetnika stavka. Lepši stavek pa bi težko našli pri njem, nego je ta. Ta cinični pes govori sarkastično in njegove navidezno ponižne pasje misli razkrinkavajo hinavsko početje po kmetih. „Žabji kralj“ je najlepša novela v tej knjigi. Da bi še g. pisatelj napisal več kaj takega! Mojster je v opazovanju živali, tudi najnižjih. Riše jih tako naravno in jim da živeti življenje, ki je le njim primerno, da se spominja človek nehote Kiplinga. Če pomislimo, da že od tistega časa, kar je umrl Erjavec, nismo več brali v slov. jeziku umetniško-pisanih, ori-

ginalnih črtic iz živalskega življenja, se moramo veseliti tembolj, da se je mlad, nadarjen pisatelj tako srečno poizkusil v tem. V „Vaškemu ateistu“ riše Novačan tragično nesrečnika, ki išče svojega boga. „Spokornik Elija“ je pisan v mogočnih potezah in opisuje mojstrsko našo kmetško bahavost. Zadnja „V kleti“ je fantastična in spominja mestoma na Gogolja. — Pred leti je napisal Novačan v „Nar. Dnevniku“ podlistek „Nos in solze“. Ta njegov podlistek je zato zanimiv, ker je tam pisatelj razvijal svoj program. Boj francoski dekadenci, ki jo zastopa vrsta pisateljev za eno generacijo starejših. S to svojo knjigo je začel in radovedni smo, kako bo končal s tretjo knjigo „Slovensko bratstvo“. Bo li on voditelj in zgled nove smeri? Pokazala bo bodočnost. Njegov prvenec ima mesta, ki kažejo močno individualnost, originalnost izražanja in prikupljivo tehniko. Lastnosti, ki so danes redke in ki nam zelo bude upe.

Še par besed g. založniku. Zadnji dve knjigi: Aškerčeva in Novačanova imata na platnicah v spodnjem kotu črki „A. K.“ Sedaj, ko se že vsi narodi trudijo, da bi podali tudi zunanosti knjig umetniško lice, bi si g. založnik lahko preskrbel za ilustracijo boljših moči, ne pa „umetnikov“ a-la A. K. Saj jih vendar imamo dovolj! In kako lepo nalogo bi vršil g. založnik, ker bi s tem podpiral naše prave umetnike. — Kam naj s sliko na Novačanovi knjigi? Mož, ki je tu naslikan, ni slovenski kmet — ampak potuhnjena razbojnik. Le poglejte ga, kako se drži! In to ozadje! In ta strašna barva! Gorje! Prosimo g. založnika, naj nekoliko izbira! Puglja je izdal v lepši opremi, dasi bi Novačan zaslužil tako opremo. Upamo torej, da bosta prihodnji Novačanovi knjigi umetniški tudi po zunanosti! M. V. Brezovnik.

DRAMATIKA.

Dramatično društvo v Trstu je imelo v soboto dne 15. junija t. l. svoj X. redni občni zbor v gledališčni dvorani Narodnega doma v Trstu. Z ozirom na kulturno svrhu društva se mi zdi umestno, obširneje poročati o tem občnem zboru. Predsednik društva g. dr. Kisovec je po običajnem pozdravu otvoril občni zbor, omenil razveseljujoči napredek društva v pretekli sezoni v moralnem in gospodarskem oziru, kar priča (sodeč po besedah V. Huga) o kulturnem nivoju tržaških Slovencev. Dal je besedo intendantu g. Rainer-Hlači, ki je poročal o gibanju društva z intendantskega stališča. Iz tega poročila posnemam: V pretekli sezoni 1911/12 se je uprizorilo 65 predstav nasproti 61 v sezoni 1910/1911. Od teh je bilo 35 dram in 30 operet. Sezona se je otvorila z Vojnovičevo dramo „Smrt majke Jugovičev“, bisernom jugoslovanske literature. Sledila jo je H. Sudermanova „Čast“ ki je doživela tui 2 reprizi in ki se mora šteti k „večerom za umetnost in literaturo“. K tej panogi predstav je prištetih tudi G. Rovettovega „Papa Eksceleca“, ki je doživel na tržaških in sploh laških odrih velikanski uspeh in odobravanje, in zasluga našega „Dramatičnega društva“ je, da je dobila ta drama, ki se šteje med najboljša dela g. Rovetta, pristop na slovenske odre. Slov. gledališča so bila mnenja, da je od Italijanov k nam pristopno le to, kar pride preko Nemcev, in ker so se navadno prevajala dela laških pisateljev iz nemškega mesto naravnost iz izvornika, je delo izgubilo glavno, to je, originalnost. Dramatično društvo v Trstu je šlo preko tega in dalo prevesti dramo naravnost iz originala. Ta predstava je uspela izborna in je žela pohvalo ne samo od naše strani, marveč tudi od strani Italijanov. Uspela je izvrstno, kar se tiče igralčev, le žal da je bila udeležba takorekoč izbrana, kakor sploh pri predstavah take vrste. Igra se je tudi enkrat ponavljala. Na obletnico smrti Leva N.

Tolstega se je predstavljalo njegovo delo „Živi mrtvec“, prvič igrano v slovenskem jeziku. Ta predstava se je vršila kmalu po prvih predstavah na Ruskem — torej v domovini pisateljevi — dne 21. novembra pr. l. Če primerjam igranje ensembela „Dramatičnega društva“ s predstavljanjem de Sanctisa, ki se je nedavno v Trstu mudil, torej enega izmed prvih laških umetnikov, vidim, da naši igralci, ki obstojajo po večini iz diletantov, niso — vsaj pri predstavljanju te drame — za Sanctisom, vsaj glavne vloge ne, ampak pred njim. Kar se tiče tehniške opreme, pripominjam, da je bilo treba čakati med posameznimi odmori našega predstavljanja k večjemu do deset minut, dočim je pri laški uprizoritvi s takim odrom in opremo, kakor jo ima gledališče Rossetti, treba 10 do 15 minut odmora in še več. To je dovolj značilno za tiste kroge, ki vidijo na našem odru zgolj diletantizem in „gšeft“, v tujerodnih gledališčih pa samo umetnost in lepoto. Dalje smo videli na odru V. Hugotovo „Lukrecijo Borgia“, R. Schwayerjev „Red iz npravnosti“, kjer je gostoval tudi režiser ljubljanskega gledališča g. Nučič, Gorkega „Na dnu“, Leon & Steinove „Gospode sinove“, Bernsteinov „Vihar“, Mirabeaujevo „Kupčija je kupčija“ in Shakespearjevega „Beneškega trgovca“. Kar se tiče te poslednje po večini v verzih pisane drame, je bila uprizoritev prehod igralcev diletantizma k pravi umetnosti. Naslovno ulogo v „Beneškem trgovcu“ je igral režiser g. Dragutinovič, ki šteje Siloha med svoje najboljše kreacije. Dalo se je 30 operetnih predstav, od teh 8 premijer. Najbolje so uspeli Kalmanovi „Jesenski manevri“, ki so doživeli 6 repriz, dalje Audrandova „Punčka“ in Zellerjev „Ptičar“. Uprizorila so se tudi Parmove „Caričine Amconke“ z gostovanjem subretke ljubljanskega gledališča gđ. Thalerjeve. Sezona se je zaključila z „Jesenskimi manevri“, obenem tudi kapelnikov častni večer. V zadnjem času se je gotov del občinstva pritoževal, da se zapostavlja drama in daje prednost opereti. Ne morem pritrditi mnenju teh nezadovoljnejev, kajti poročilo jasno pravi, da je bilo v tej sezoni 35 dramatičnih in 30 operetnih predstav, torej so dramatične predstave v večini. Vpoštevati je treba dejstvo, da bi naše ljudstvo, če bi se število operetnih predstav skrčilo, uhajalo k laškim predstavam, kjer nudijo v moralnem oziru še slabše blago kakor pri nas. Z operetami pa pritegnemo ljudstvo na naše narodno gledališče, ki vzgaja ljudstvo kot tako ne samo kulturno, marveč tudi narodno zavedno. Denar, ki bi se drugače stekal v žep laških mogotcev, naj gre našim ljudem, našim umetnikom, da jim ne bo sile tavati po svetu za kruhom med tujci. Dalje je treba tudi uvaževati dejstvo, da je Trst veliko trgovsko mesto in po večini proletarsko. Delavec in uradnik si ne želita le kulture, marveč tudi zabave po pretrpljenem delu. Tajnik, g. Sl. Dimnik je poročal o delovanju odbora. Društvo slavi letos desetletnico svojega obstanka. Napredek društva se kaže v tem, da se je prirejela v začetku od l. 1902 do 1906 po ena predstava na mesec, v pretekli sezoni pa je doseglo število 65. Društvo je prebilo v pretekli sezoni tudi malo krizo. Odstopil je ves odbor in vsled tega je bil potreben izreden občni zbor, na katerem se je izvolil nov odbor z dr. Kisovcem na čelu; odbor se je izkazal kot vztrajen, naravnost uzoren odbor. Spuščati se podrobneje v poročilo blagajnikovo ni potrebno; omenim le, da je imelo društvo 98607.48 K prometa. Promet se je povišal od lanskega za skoro 8000 kron. Med prejemke, ki znašaja K 49312.74, je šteti dohodke predstav, dvorano, podpore zasebnikov in denarnih zavodov, v prvi vrsti „Tržaške posojilnice in hranilnice“ z zneskom 3000 K, Trgovsko-obrtno zadruge K 200, Gorupov dar K 500, ni torej nikake subvencije ne od strani vlade, ne od strani občine ali dež. odbora — zgolj žrtvovanje naših ljudi. Računski pregledniki

so našli knjige v redu in izrekli odboru absolutorij, neumornemu blagajniku g. Muhi pa iskreno zahvalo. Glede proračuna za bodočo sezono so bili stavljeni stroški v najvišjih zneskih, dohodki pa najbolj pesimistično. Omeniti moram, da sta angažirana za bodočo sezono za opereto g. Iličič in gđč. Thalerjeva, za dramo pa gda. Iličičeva in gđč. Wintrova. Na repertoarju je 80 predstav, in sicer 40 dramskih in 40 operetnih. Uvedlo se bode tudi predstavljanje med tednom ob delavnikih, ker se je poizkus z 2 predstavama v pretekli sezoni izborna obnesel. Pri stroških zavzemajo največje mesto honorarji igralcem, pri dohodkih pa inkaso predstav, darila denarnih zavodov in, kar je posebno opozoritve vredno, darovi zasebnikov toliko od strani premožnejših krogov, kolikor od strani uradništva z letnim darilom (ne članarine ali abonma) večjih ali manjših svot, ki dosežajo najmanj 24 kron. Pri volitvi je bil po večini izvoljen prejšnji odbor z g. Dr. Kisovcem na čelu.

Predsednik je zaključil občni zbor z željo, da bi proračun ne ostal samo na papirju, marveč pokazalo naj bi se tudi dejanski, da je tudi našemu gledališču odkazano mesto za pravo, vzvišeno umetnost — pravi hram boginje Talije. Tako je končal X. občni zbor Dram. društva. Umestna je bila opazka drž. posl. g. dr. Rybača, ki je, sodeč po udeležencih obč. zbora vprašal, če je sploh toliko članov, kolikor je odborikov. Želeti bi bilo, da se ne zanimamo samo za predstave, marveč tudi za notranji razvoj društva. Naj zaključujem poročilo z željo, da bi načrti za bodočnost ne ostali samo na papirju, marveč tudi obiskovalci sami naj bi dokazali, da jim je mar kulturni napredek Slovencev ob Adriji, in to tembolj, ko sedaj gre za prvenstvo med tržaškim in ljubljanskim gledališčem. Sicer ni želja nobenega izmed obiskovalcev tržaškega gledališča, da bi naše gledališče imelo premoč nad ljubljanskim, kajti naše gledališče je dete ljubljanskega, kar smo dobili, je po večini izšlo od tam. Želeti je, da bi ljubljansko gledališče srečno prestalo mučno krizo, ki ugrožava čast in ponos ne le ljubljanskih Slovencev, marveč celokupnega naroda slovenskega in naj bi izšlo iz tega boja prenovljeno in vsi Slovenci bomo vzeli z veseljem na znanje, da je gledališče hram umetnosti in lepote, ne pa pozorišče političnih debat in preprirov. —lj.

RAZNOTEROSTI.

„Društvo zdravnikov na Kranjskem“ je maja meseca proslavilo svojo petdesetletnico in ob tej priliki izdalo jubilejno številko svojega glasila „Liječniškega Vijestnika“, ki tako lepo družijo hrvatske in slovenske zdravnike. Ves lepo opremljeni zvezek je posvečen jubileju ter obsega razen uvoda, kjer hrvatsko društvo v toplih besedah čestita slovenskemu društvu, le slovenske razprave medicinskega značaja; izmed njih bodo tudi nestrokovnjaka zanimale statistične študije o kranjskih bolnicah. Uredili so list gg. društveni predsednik dr. Demeter Bleiweis vitez Trsteniški, dr. Fran Derganc in dr. A. Levičnik. Prispevali so poleg urednikov še gg.: dr. Vladimir Rudež, dr. O. Krajec, dr. I. Jenko, dr. Fr. Göstl, dr. P. Defranceschi, dr. J. Buh, dr. J. Demšar, dr. O. Maksimović, dr. J. Matko, dr. L. Jcše, dr. Er. Primšar, G. Nebenführer, dr. Stj. Divjak, dr. J. Strašek, dr. Fr. Trenz, dr. E. Vašek. Zagrebški knezonadškofijski tajnik Barle je priobčil razpravo: „Walvazor in zdravstvo“, g. J. Kalan pa je napisal društvu „Pozdrav slovenskih abstinentsov“. — Mi želimo „Društvu zdravnikov“ najlepšega razvoja v korist našega naroda in našega znanstvenega dela

A tesnem objemu z društvom lečnikov v hrvatskih pokrajinah.

„Pjevački Glasnik“, glasilo Zveze hrvatskih in zveze slovenskih pevskih društev, je v svoji 4./5. številki priobčil obširen opis življenja in delovanja p. Hugolina Sattnerja. Za zgodovino glasbe je važen tudi članek „Glasba v Dalmaciji od absolutizma sem“, ki ga je napisal Rude Belić.

„Slovanski Spomini in Jubileji“. „Lepa misel: seznanjati slovensko javnost z odličnimi osebami domačimi in vobče slovanskimi z obširnejšimi študijami posmrtnimi ali z jubilejnimi spomini — torej za globlje poučenje ugrabiti aktualni hip, ko je radi smrti ali radi kake obletnice k kakemu slovanskemu imenu obrnjena širša pozornost... Nas predvsem zanima spomin na Karla Hinka Mácho; a zlasti lepi, verni in pesniški prevod njegovega „Maja“ od Ivana Laha...“ piše znameniti motritelj slovanske misli A. Černy v „Slov. Přeledu“, št. 7-8.

„Svetovna knjižnica“ (Světová knihovna), ki jo izdaja znano veliko češko založništvo „J. Otto“ v Pragi, je dosegla sedaj število 1000. To je podjetje kakor nemški Reclam, le v okusnejši obliki. Vsak snopič obsega 80—120 strani in stane le 20 h. Nahajam v njej 5 hrvatsko-srbskih pisateljev s 6 spisi: Preradovićevo „Pesmo“, Gjalskega „Povesti“, Matavuljeve „Belograjske povesti“, Vojnovičevo „Dubrovniško trilogijo“, Čorovićevo „V hipih miru“ in „O ljubezni in življenju v Hercegovini“. Slovenska dva pisatelja: Meškove „Črtice in povedke“, Cankarjeva „Hiša Marije pomočnice“ in „Kurent“.

„Iz poletnega življenja na Gorenjskem“. Pod tem naslovom je priobčil „D—y“ v češkem modernem literarnem listu „Máju“ št. 31. članek o Gorenjski, ki naj bo Čehom kažipot za letovanje na Slovenskem.

* * *

Anton Aškerc v Mozirju. (Spomini.) Prijatelj našega lista nam piše: A. Aškerc je odšel iz Mozirja v Škale dne 11. oktobra 1894. l. ob 9. uri dopoldne. Ob 6. uri zjutraj je prišel na trški magistrat in je zapisal v „Knjigo tržanov“ („Bürgerbuch von Prassberg“ iz l. 1740.) sledeče verze:

„Mozirju!

Mozirje, ti dika Savinske doline,
Ostani ponos mi slovenske očine!
Kot Tvoje planine vvek trdno mi stoj,
Ko bije za dom in svobodo se boj!

V Mozirju, v dan odhoda, 11. okt. 1894.

Anton Aškerc.*

O slovesu je v tej knjigi zapisano sledeče:

„11./X. 1894. l. poslovil se je iz Mozirja najzaslužnejši štajerski Slovenec pesnik in pisatelj g. Anton Aškerc. Kako je bil priljubljen tukaj, pokazala je najbolj njegova odhodnica. Na predvečer odhoda njegovega napravilo je gasilno društvo s Sokolom veličastno bakljado, pevski zbor pa serenado. Šolska mladina se je od priljubljenega poslovila s slovenskimi trakovi; tržani so ga spremljali do Soteske* s kočijami. Vsa ta slavnost, kakoršna se še nikomur ni priredila, je gotovo najlepši dokaz, kako je bil priljubljen in kako Mozirje spoštuje može, ki se borijo za blagor naroda. Zato ga je pa tudi Čitalnica leta 1897. ob svojem dvajsetletnem obstanku izvolila svojim častnim udom.“

* Tu se od okrajne ceste cepi druga cesta v Šoštanj.

Udeleženec slovesne odhodnice je pripovedoval sledeče: Že pri bakladi in serenadi je bil A. Aškerc zelo ginjen in je prišel iz kaplanije se zahvalit. Ljudstva je bila ogromna množica. Na to so povabili pesnika v gostilno „pri Kroni“ (zdaj c. kr. politična ekspozitura, nekdanj Hofbauer). V slovo A. Aškercu je govoril tržan Ivan Lipold, slaveč ga kot pesnikarodoljuba in narodnega mučenika, zadnje za to, ker so ga mozirske tercijalke preganjale.

Takratni organist Silvester Šentjunc je z dovoljenjem pesnikovim deklamoval nekaj Aškercjevih balad. Vsaka pesnitev je bila živahno aklamirana, kar je pesnika vidno veselilo. Končno se je Aškerc zahvalil, rekoč, da ga zelo veseli, da ga Mozirjani tako spoštujejo, kar kaže to lepo slovo. Ne gre rad iz trga Mozirja, ki se mu je priljubil. Ne more za to, da ima **svoje** misli, za kar ga preganjajo.

Koncem meseca julija 1894 je bil poklican k škofu dru. M. Napotniku v Maribor. Predno je odšel, je rekel Aškerc nekemu prijatelju: „Ako me sežejo, pa molite za me!“ — O avdijenci pri škofu je rekel drugemu prijatelju: „Ko sem prišel k škofu, sem se priklonil do tal. Ko sva se sprla, sem se priklonil za en milimeter, obrnil hrbet in odšel.“ Ta avdijenca s škofom je bila baje zelo burna. Aškerc je škofu predbacival, da je vladni mož, ki je kot škof moral podpisati poseben reverz. Ko je škof ugovarjal, mu je rekel Aškerc, naj pogleda v Zagreb, kjer takrat nad eno leto niso imeli nadškofa, ker ogrska vlada dolgo časa ni mogla najti primerne osebe.

Ta avdijenca je nedvojbeno Aškercu tako ujezila, da je v št. 194 „Slovenskega Naroda“ z dne 25. avgusta 1894 objavil podlistek pod naslovom „Spominska knjiga v Solčavi“ (Hribolazno-politična studija) s podpisom Hribolazec. Ta podlistek z opombami objavimo pozneje.

Aškerc je gotovo moral že v naprej slutiti, da bo enkrat slekel duhovniško sukno. To bi se lahko sklepalo iz sledečega dogodka: Enkrat si je Aškerc naročil britev, ki je bila precej fina in draga. Ker je pa ni na jermen obrusil, je slabo rezala. Jezno jo je vrgel v kot, kjer je ob rob peči priletela s tako silo, da je iz rezila odletel en košček. Poslal je po mozirskega brivca Ivana Veita, da ga je obril. Pred odhodom mu je dejal: „Prišli še bodo časi, ko se ne bodem bril.“

Kot katehet je bil Aškerc strog, a je imel šolarje zelo rad. Ako mu je kateri po naročilu kaj prinesel (klobase itd.), mu je dal cukrčke. Veronauk je zelo lepo razlagal ter ni zahteval, da bi se ga morali samo na pamet guliti. Učenci so se veronauka radi učili in se že v naprej veselili njegove ure; zato so ga tudi iskreno ljubili.

Aškercu izpovednika pouk je bil kratek in se je nanašal na čednostno življenje. Navadno je pokojnik rekel: „Vsak ve, kaj je prav in kaj ni prav; zato naj živi takó, kakor je prav.“

Znankam je tudi poslal iz Škal večkrat kratke verze. Eden se glasi:

„Cvetoča ona, a vel že jaz,
Pri meni pač ni kratek čas.
A vendar, vendar ljubim Te
In zvesto hranim Ti srce.“

Anton Aškerc in češki pisatelj Jos. Karásek
Med tiste redke učenjake, ki v svojem duhu in srcu obsegajo ves slovanski svet, spada Čeh dr. Jos. Karásek na Dunaju, avtor „Slavischer Literaturgeschichte“ (I, II., Sammlung Göschen) ozir. „Istorije slavjanskih literatur“ (ruski). V „Moravski Orlici“ (Brno, dne 15. junija) čitamo iz njegovega peresa članek o Aškercu. „Ljubav za prošlost, način mišljenj“

in pesnjenja ga dela močno sorodnim češkemu Macharju⁶. Primerja ga, zlasti kot duhovnika, tudi z gornjolužiškim Čišińskim. „Že njegovo ime znači ‚vojnika‘ in je turškega izvora (ašker).“ Častitelje Macharjeve opozoruje na vablljivo temo: prispodabljati oba moža, Macharja in Aškerca. Karásek je imel literarne zveze z Aškercem. Nekoč mu je Aškerc pisal: „Kdaj nam Slovanom vstane ‚uskrs‘, vstajenje?“

† **K. Strekelj**. Pred letom dni je legel na bolniško posteljo, zdaj pa v grob. Lani ni mogel več opravljati korekture 14. snopiča „Narodnih pesmi“ in vesti o njegovem zdravju so bile tako neugodne, da smo začetkom tekočega leta v „Matici Slov.“ močno dvomili, ali nam bo mogel urediti nadaljnji snopič tega impozantnega dela. Pred mesecem dni sem videl že sliko umirajočega moža: ko mu je bilo najbolje, je bilo hudo; mogočna glava krepkega moža, strmeč pogled, redke, napol izgovorjene besede. Le malo drugačna podoba, nego mi je bila podoba A. Aškerca, ki sem ga videl umirati par dni pozneje. Torej konec! In ta konec je tem bolj obžalovati, ker je pokojnik bil baš v polni moči let in znanstvenega dela. Sploh se je Štrekelj znanstveno uveljavil šele v zadnjem desetletju, t. j., odkar je imel stolico v Gradcu, morda ga je prej na Dunaju uredništvo „Državnega zakonika“ preveč okupiralo. Kot pravi učenec Miklošičev je bil jezikoslovec v ožjem pomenu besede, t. j. lingvist in si je s svojimi lingvističnimi študijami stekel polno priznanje znanstvenega sveta. Začel je z dialektom srednjega Krasa, kjer je bil doma, ter uspešno raziskaval jezikovne pojave s slovensko-italijanske meje, a posegal je tudi v slovensko-nemške elemente, zlasti v mariborskem „Časopisu“. Omejujoč se na lingvistiko, je naravno izgubil zvezo z važnimi stranmi javnega življenja, ki se mora na njih bolj ozirati na pr. že literarni zgodovinar. Lingvistično-teoretično je presojal ne le dialekte, kar je seveda samo obsebi umevno, ampak tudi knjižni jezik. Kakor p. Škrabec, je tudi Štrekelj knjižni jezik motril le med štirimi stenami svoje graške delavnice kot predmet znanosti, ne pa na ulici in na trgu kot socialno sredstvo (občilo). S tega stališča je presojati tudi njegov nastop v pravopisnih borbah zadnjega desetletja. Ko sem se zadnjič poslavljaj od njega, mi je s težkim, pretrganim govorom naročil pozdrave g. nadzorniku Levcu in g. skriptorju Pintarju. Štrekelj je mrtev, da bi živela njegova stolica...

GLASBA.

ROZAMUNDA.

Spevoigra v treh činih. Spesnil ** 1911.

(Dalje).

Sforza.

To srce mi greni.

Ostrovhar.

To mene veseli.

Minefried.

To vzbuja mi nemir,
na nov me žene tir.

Teuerdank.

Dim čar mi je lepote,
če ni bogate dote.

In Osmalina sužnja,
pa vera njih okužna!
A kateri vitez mlad
krasot ne gleda rad?

Don Rosa.

Da, da, to je tako,
srce mi je bolno,
če dež od neba lije
in solca žar ne sije.

Marjeta (*Rozamundi in Turjačanu*).

Ta pevec še nemara
vse snubce ji odčara.

Rozamunda.

Kaj bilo treba zvati
je pevca, tu so svati?

Turjačan.

Prav to se ti zgodi!
Kaj radovedna si?

Rozamunda.

A kazen pevcu bodi,
če mar z lažjo nam škodi!

Marjeta.

Zgubi naj jezik svoj,
če je lagal, takoj!

Turjačan.

A kdo dokaže laž?
To ni prelahko baš.

Ostrovhar (*pevcu*).

Kako sem te vesel,
da takšno si zapel,
morda gizdavost malo
bo to izmodrovalo.

Glumač (*pristopi k pevcu*).

Je Rozamunda bleda
in teta jezno gleda,
nevihte to so znaki.
Vi pevci ste bedaki.
Bil vprašal prej bi mene,
kako se razodene,
da preveč ne zapeče,
če se resnica reče.
A ti si dal pelina
izpiti jim brez vina.
Bi lahko za to šalo
te še za glavo stalo.

Pevec.

Kar sami so hoteli,
to so pri meni želi.
Pri meni že iz mlada
laskanju ni navada...

Resnico koj povem,
če vprašan sem, ljudem.
Ce Rozamunda luna je,
je pašetova solnčece.
A nisem vsega razodel,
ko pesmico sem prej zapel.
O, da povem jim vse,
to bi planili v me!

Ostrovhrar.

Kar zatajil si, meni
svobodno razodeni!

Pevec.

Ko bodeva enkrat sama,
povem vam vse natihoma.
Gizdavost preveč ranil bi,
če vse, kar vem, oznanil bi.

Sforza.

Mi zdi se klevetanje
to pevca blebetanje.
In kakšen ta okus,
ki turški hvali gnus!

Minefried.

Kar dik najlepših svet pozna,
za paše so in sultana.

Teuerdank.

Zlato, lepe žene,
to turške so želje.

Sforza.

A da bi turško blato
nosilo krono zlato,
ne trpel tega bi nikdar,
če hčer mi nudi turški car.

Ostrovhrar.

Bi dalo se trpeti,
če krst jo naš posveti.

Rozamunda.

Ah, vitezi mi cenjeni,
lepoto vsakdo vas časti,
i mene zreti mika,
kakšna je tista dika.
Kdor vitezov nakloni mi,
da željne vidijo oči,
kakšna je dika devi
tam doli v Sarajevi,
ponosno bode mi srce,
če s tem junakom venčam se.

Sforza.

To so izborne misli.

Glumač.

A grozdi malo kisli.

Teuerdank.

Življenje ali smrt,
pomenja ta načrt.
A kaj, pogum velja,
to geslo je moža.

Minefrid.

Za viteza najlepša pot,
ja si zasluži sreče plod,
in ženica vesela
bo čula moža dela.

Don Roso.

Če paša deve dal ne bo,
odsekam glavo mu tako!
(*Pomeče par kupic z mečem z mize.*)

Minefrid.

Halo, halo, le brž na pot,
da prej bo tukaj svatbe god. (*Odidejo.*)

Marjeta. (*Odhajaje s Turjačanom.*)

Glej, Ostrovhrar tam stoji,
za Rozamundo več mu ni.

Turjačan.

To dobro je znamenje,
bo lažje odločenje. (*Odideta.*)

Rozamunda (*za-se odhajaje in gledaje na Ostrovhrarja.*)

Kaj? On, ki ljubim ga,
ne mara mojili več želja?
Baš stavila sem tak pogoj,
da, kot želim, konča se boj.
On najhitreje mi želje
izpolni in dobi srce.
Tako sem mislila.
Sem mar se varala?
Če me zavrže, — kakšna bol!
A laskati se — ne, nikol'. (*Odide.*)

(*Dalje prihodnjič.*)

NAŠE SLIKE.

† Anton Aškerc (str. 225.). — Karlova cerkev
na Dunaju (str. 232.). — Solnograd (str. 236.). — Jelov
gozd (umetniška priloga, str. 241.). — Berchtesgaden
(str. 348.). — Traunkirchen (str. 249.).

Slikarja naplsov in lakirarja,
dekoracijska, stavbena in po-
 hišvena pleskarja

Delavnica: Igriške ulice št. 8
 Telefon 154

BRATA EBERL

LJUBLJANA

Tovarna oljnatih barv, laka in
firneža z električno gonilno
 silo

Trgovina in pisarna: Miklošič-
eve (Frančiškanske) ulice 6

Gričar & Mejač

Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo
in najstarejšo trgovino z

**izgotovljenimi
oblekami**

za gospode in dečke, gospe
in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v za-
logi, se izdelujejo po meri
točno in ceno na Dunaju.

Velika in moderna
zaloga oblek
za gospode, dečke, in otroke

A. KUNC

Ljubljana

Dvorni trg šte. 3

(na voglu Židovske ulice)

Strokovnjaška postrežba z
izbornimi izdelki, po nizkih
stalnih, na vsakem pred-
metu označenih cenah.

Naročila po meri točno in pri-
znano dobro.

Imam večjo zalogo

VOŽOV

vseh vrst. Vozove izdelu-
jem po najnovejši dunaj-
ski in pariški modi; tudi
stare vozove jemljem v
račun po visoki ceni.

Franc Visjan

izdelovatelj vozov

Ljubljana, Kolodvorske ul. št. 25

Naslov za brzojavke: **Kmetska posojilnica Ljubljana.** :: Telefon št. 185. :: Žiro-konto pri avstro-ogrski banki. :: Račun pri avstr. pošt. hran. št. 828.406, pri ogr. pošt. hran. št. 19.864.

KMETSKA POSOJILNICA

Stanje hranil. vlog
**dvajset
miljonov**

Ljubljanske okolice

r. z. z n. z. v Ljubljani — obrestuje
hranilne vloge po

4¹/₂ %

Rezervni zaklad
**nad pol
miljona**

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike. Sprejema tudi vloge na **tekoči račun s čekovnim prometom** in jih obrestuje **od dne vloge do dne dviga**, na kar se opozarjajo zlasti trgovci in denarni zavodi po deželi.

Največja slovenska hranilnica!

Prometa koncem l. 1911
614.5 milijonov kron.

Stanje hranilnih vlog
* 42 milijonov kron *

Rezervni zaklad
* 1,300.000 kron. *

Mest. hranilnica ljubljanska

v Ljubljani, Prešernova ulica 3.

Sprejema vloge vsak delavnik. Sprejema tudi vložne knjižice drugih denarnih zavodov. Obrestuje po **4¹/₄ %** brez odbitka. Za vloge jamči rezervni zaklad hranilnice in mestna občina ljubljanska z vsem svojim premoženjem in z vso davčno močjo. Poslovanje nadzoruje c. kr. deželna vlada. **Izključena je vsaka špekulacija in izguba vložnega denarja.** Posoja na zemljišča in poslopja proti **5 %** obrestim in najmanj **1/2 %** amortizacije. Za varčevanje ima vpeljane **domače hranilnike**. Posoja tudi na menice in vrednostne papirje.